

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1937

ΑΡΙΘ. 45

ΛΩΖΑΝΝΗ—ΕΔΙΜΒΟΥΡΓΟΝ

I

Ἡ μεγάλη παγχριστιανική ὀργάνωσις «Πίστις καὶ Διοικήσις» ἔσχε τὴν γενικὴν αὐτῆς συνέλευσιν καὶ Σύσκεψιν ἐν Ἐδιμβούργῳ τῆς Σκωτίας ἀπὸ τῆς 3—18ης Αὐγούστου.

Καὶ ἔξ ἄλλων μου ἀρθρῶν εἶνε γνωστὸς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ σημασία τῆς ὀργανώσεως τούτης, τῆς ἐχοῦσης τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς πρωτοβουλίας τῆς ἀμερικανικῆς ἐπισκοπιανῆς ἐκκλησίας, ἧς λαϊκὸν τι μέλος, ὁ αἰοίδιμος Robert Gardiner, ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐμψυχωτῆς καὶ ὀργανωτῆς τῆς κινήσεως. Ἡ ἐξεύρεσις ἐνωτικῶν βάσεων ὡς πρὸς τὰς δογματικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐπανιδρύσεως τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ὀργανώσεως.

Ἡ φοβερὰ διαίρεσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἀπειροὺς ἐκκλησίας καὶ ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας καὶ ἡ ἐκ τούτου διάσπασις τοῦ ἐνιαίου σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀνέκαθεν ἐνέβαλεν εἰς πολλοὺς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπανασυνδέσεως τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποσπασθέντων μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπαναδημιουργίαν τῆς μιᾶς καὶ πάλιν ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ὡς γνωστὸν προσπάθειαι ἐπανειλημμέναι ὑπὸ διαφορῶν τύπων κατεβλήθησαν ἀπὸ αἰῶνων πρὸς ἔνωσιν, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐπιτευχθῆ, ποτὲ μέχρι τοῦδε θετικὸν τι ἀποτελέσμα. Ὁ γνωρίζων τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐκπλήσεται βεβαίως διὰ τῶν ἀποτυχῶν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον μάλιστα λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον χρησιμοπονηθείσας μεθόδους. Αὐτὴ ἡ μία ἀδιαιρέτος Ἐκκλησία οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐννοίαν πραγματικότης, διότι ἐν τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν στέγην τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς βασικῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐνυπῆρχον ἀείποτε διαφοροὶ λεπτομερειακαὶ ἀντιλήψεις καὶ τάσεις. Πλείστοι ὅσοι λόγοι ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ ἐπηρέαζον τὴν ἀπόλυτον χριστιανικὴν ἐνότητα, αὐτοὶ δὲ συνετέλουν ὥστε ἡ Ἐκκλησία (ὡς καὶ σήμερον, ἄλλως τε, ἐν πολλοῖς) οὐδέποτε νὰ δώσῃ ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιομορφίαν, ἣτις εἶνε καὶ φυσικῶς ἀδύνατος (ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν λατρείαν καὶ τοὺς λατρευτικοὺς τύπους). Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σχίσματα καὶ αἱρέσεις οὐχὶ πάντοτε, ὡς κακῶς νομίζεται, ἐκ κακῆς αἰτίας ἀδιαθέσεως τῶν αἰρεσιαρχῶν προκαλούμεναι. Ἡ μία ὑπὸ τοῦ ἐνὸς Κυρίου ἀποκαλυφθεῖσα ἀλή-

θεια ἐγένετο κατὰ διάφορον τρόπον παρὰ διαφοροῖς ἀντιληπτῇ καὶ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ διάφορος ἀντιλήψις ἀπετέλει ἄρνησιν ἢ βασικὴν στρέβλωσιν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας ἐκαυτηριάζετο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς αἵρεσις. Διὰ τὰς λοιπὰς μικροδιαφορὰς ἐπεκράτει καλοδιάθετος ἀδιαφορία (ὄρα σηματικὰς ἄλλως τε διαφορὰς μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας πρὸ τοῦ σχίσματος, μηδέποτε προκαλεσάσας τὸν χωρισμὸν).

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν εὐρισκόμεθα εἰς τὴν περίοδον τοῦ σχολαστικισμοῦ τὴν μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου (1914—1918) ἐξικνουμένην, ὁ φανατισμὸς, ἡ στενότης τῆς ἀντιλήψεως, ἡ ἄγνοια, ἡ κακὴ διάθεσις καὶ τὸ τοῦτ' αὐτὸ ἀντιχριστιανικὸν πάθος τὸ πανταχόθεν ἐκδηλούμενον, συνετέλουν εἰς τὴν ἀμείωτον διατήρησιν τοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἐκκλησιῶν ἐχθρότητος, οὐχὶ δὲ σπανίως ἀποτελοῦν καὶ μέχρι σήμερον τὴν μέθοδον, μετὰ τὴν ὁποίαν διαφοροὶ καλοὶ χριστιανοὶ ἐξετάζουσι τὰ ἐνωτικὰ ζητήματα.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω ὅτι διὰ τοιούτων σκέψεων, συννασθημάτων καὶ προκαταλήψεων συνεργασία εἶνε ὄντως παντελῶς ἀδύνατος καὶ καλύτερον νὰ λείψῃ ὀλοτελῶς. Ἀπὸ τῆς λήξεως ὅμως τοῦ παγκοσμίου πολέμου, κατὰ τὸν ὅποιον μεταξὺ ἄλλων ἀπεκαλύφθη ἀνηλεῶς καὶ ἡ χριστιανικὴ γυμνότης τῶν λεγομένων χριστιανῶν, παρετηρήθη πραγματικὴ ἀλλαγὴ τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔζων αἱ διαφοροὶ καὶ ἀπ' ἀλλήλων κερχωρισμέναι χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος πόλεμος ἐδίδαξε καὶ τοὺς πλέον φανατικοὺς ἀκόμη, ὅτι «εἷς Κύριος». Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι τὸ μῖσος καὶ ὁ φανατισμὸς, ὁ καὶ διὰ τῆς ἐπιχεμαμένης ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ ἐκδηλούμενος, παρεμερίσθη τελείως ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παπικοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος ὡς καθαρὸς χριστιανὸς ἔκλινε γόνυ καὶ προσοχηθῆ πρὸ τοῦ θνήσκοντος καὶ νεκροῦ συμπολεμιστοῦ τοῦ τοῦ ἀνήκοντος εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ἐκκλησίαν καὶ, ἀντιθέτως, ἢ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς υπερτάτης ἀνάγκης πλήρης ἐγκατάλειψις καὶ περιφρόνησις τοῦ αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ μισητοῦ odium Theologicum, ἔδειξεν ὅτι «εἷς Κύριος» καὶ ὅτι οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐξακολουθεῖ νὰ διαρῆ τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ σῶμα. Ἡ ὀξύτης τῶν παθῶν ἤμβλυσε τὴν ὀξύτητα τῶν ἀντιθέσεων, οἱ δὲ χριστιανοὶ ὅλων τῶν ἀποχωρώσεων ἤρχισαν νὰ ἀντιλαμβάνονται τὸ μέγεθος τῆς ἀντιχριστιανικῆς τῶν διαθέσεως, ἐφ' ὅσον συνετέλουν θετικῶς ἢ καὶ ἀρνητικῶς εἰς τὴν περαιτέρω διατήρησιν καὶ ἀνίερρον τροφοδόγησιν τοῦ χωρισμοῦ.

Διὰ τοῦτο, διὰν ἦλθεν ἐξ Ἀμερικῆς ἡ πρόσκλησις πρὸς συνεργασίαν πασῶν τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν διὰ τῆς ὀργανώσεως «Πίστις καὶ Διοίκησις», πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ ἐκκλησίαι, μετὰ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν τὴν παπικὴν (διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ non possumus), ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν καὶ ἠτοιμάσθησαν πρὸς συνεργασίαν.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία σύσσωμος ἐδέχθη ἐπίσης τὴν πρόσκλησιν καὶ ἀπὸ τῆς προκαταρκτικῆς Συσκέψεως τῆς Γενεύης (1920) μέχρι σήμερον οὐδέποτε παρέλειψε ἀπὸ τοῦ νὰ παρέχῃ ἀμέριστον τὴν συνεργασίαν τῆς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς, διττῶς διὰ τῆς συνεργασίας ταύτης διακρινομένη. Πρῶτον μὲν ὅτι συνέβαλε τὸ ἐπ' αὐτῇ εἰς τὴν τῶν ἀντιθέσεων ἀμβλυνσιν δεύτερον δὲ ὅτι σπουδαίαν εὕρισκεν εὐκαιρίαν εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς πίστεως, τῆς ἐν πολλοῖς καὶ σπουδαίως παρὰ τῶν σοφῶν θεολόγων τῆς Δύσεως ἀγνοουμένης. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα καὶ ἰδίᾳ τὸ δεύτερον ἀποτιλοῦν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας, ἔστω καὶ ἐν καταφανεῖ καὶ φυσικῇ μειοψηφίᾳ ἀπέναντι ὀλοκλήρου τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου εὕρισκομένη, σημαντικὸς ἀφετηρίας δράσεως κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἐμφανιζόμενας εὐκαιρίας τῶν διεθνῶν τούτων Συσκέψεων. Σημειωτέον ὅτι τὸ δεύτερον δὲν ἔχει τὴν ἀπλὴν σημασίαν τῆς ἐπιδείξεως καὶ διαδηλώσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ καταλλήλου χρησιμοποίησεως τῆς εὐκαιρίας διὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐνδεειγμένων προσώπων ἐπιτυχίαν ἱκανῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν δογματικῶν ἀντιλήψεων ἐπιδράσεως, διὰ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς ἀξίας τῆς παραδόσεως τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας.

Ταῦτα κατεδείχθησαν κατ' αὔξουσαν γραμμὴν ἐπαληθεύσεως εἰς τὸν γνωρίζοντα καὶ παρακολουθοῦντα μετὰ προσεκτικοῦ βλέμματος τὴν κίνησιν ἀπὸ τῆς Γενεύης εἰς τὴν Λωζάννην καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸ Ἐδιμβούργον. Οὐ μόνον δηλ. ἡ ὅλη ἐνωτικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον παρουσιάζει ἀφάνταστον πρόοδον εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν καὶ διευκρίνησιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λοιποῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου καθίσταται ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον σημαντικωτέρα καὶ σπουδαιοτέρα καὶ ἡ ἀποψις αὐτῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα καὶ ἐλκυστικὴ.

ΑΜΙΑΚΑΣ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Πράξ. 8, 26—39.

Ἡ ὑπὸ μελέτην περιουκὴ τῶν *Πράξεων* ἐξιστορεῖ τὴν θαυμασίαν ἐπιστροφὴν τοῦ Αἰθίοπος εὐνοῦχου, ἀνωτέρου ὑπαλλήλου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Κανδάκης, τῆς βασιλείας τῶν Αἰθιοπῶν. Ὁ εὐνοῦχος οὗτος εἶχεν ἔλθει εἰς Ἱερουσόλυμα, ἵνα προσκυνήσῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ἐκ τούτου δὲ γίνεται γνωστὸν, ὅτι ἦτο προσηλυτισμένος εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ἡ ἱστορία τῆς ἐπιστροφῆς του εἶναι ὁμολογουμένως συναρπαστικὴ.

Πρωτίστως προσπίπτει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀναγνώτου τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ πανάγαθος Θεὸς κατεργάσθη τὴν σωτηριώδη ἐπιστροφὴν τοῦ ἐξ ἐθνικῶν Ἰουδαίου προσηλύτου. Πρόκειται περὶ τοῦ διακόνου Φιλίππου, εὕρισκομένου ἐν διωγμῷ. Ὁ γνωστὸν, μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου «ἐγένετο διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱερουσόλυμοις· πάντες δὲ διεσπάθησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν Ἀποστόλων» (Πράξ. 8, 1). Ὁ διωγμὸς οὗτος ἔφερε καὶ τὸν διάκονον Φίλιππον εἰς τὴν πόλιν τῆς Σαμαρείας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι καὶ ἐπίστευσαν διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ εἰς τὸν Χριστόν. Διὰ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἡ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τῶν κηρύκων τοῦ λόγου ἐπιστροφὴ τῶν ἄχρι τοῦδε ἀσπόνδων καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ Σαμαρειτῶν, εἶναι μία διπλοῦς βεβαίωσις τῆς ἀληθείας, ὅτι πολλὰκις ὁ Θεὸς μεταστρέφει ἐπ' ἀγαθῷ τὰς κακίους τῶν ἀνθρώπων διαθέσεις καὶ ἐνεργείας. Οἱ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱερουσόλυμων, κινῶντες τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς πόλεως ταύτης, ἤλπιζον νὰ καταπνίξωσι τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς· ἀλλ' ὁ Θεὸς διὰ τοῦ διωγμοῦ τούτου ἔδωκε τὴν σωτηρίαν εἰς χώρας ὀλοκλήρους, διότι «οἱ διασπαρέντες διῆλθον κατὰ τὰς χώρας Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον» (Πράξ. 8, 4). Ὑπὸ τὰς αὐτὰς θλιβερὰς προσωπικῶς συνθήκας ὁ διάκονος Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς Χριστόν καὶ τὸν Αἰθίοπα εὐνοῦχον, παράδειγμα τὸ ὁποῖον προστιθέμενον εἰς τὸ παράδειγμα τῶν Σαμαρειτῶν δεικνύει, ὅτι οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν λειτουργῶν τοῦ Εὐαγγελίου ὄχι μόνον δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ ἀνακόψωσι τὸ σωτηριώδες ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι εὐνοϊκὴ συνθήκη πρὸς ἐξάπλωσιν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο βεβαίως, διότι τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄρα καὶ τῆς ἁγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας, εἶναι ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ περιουκὴ αὕτη δεικνύει καταφανῶς, πῶς ὁ Θεὸς χειραγωγεῖ τοὺς ἐργάτας τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τὸ ἔργον των. (Πράξ. 8, 26-29, 30).

Πῶς δὲ καὶ ὑποβοηθεῖ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὸ ἀποστολικὸν ἔργον! Ἐρχόμεθα εἰς τὸν εὐνοῦχον Αἰθίοπα. Ἦτο τυχαῖον ἄρα γε νὰ ἀναγινώσκῃ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀπὸ τοῦ ἄρματος; Ἦτο τυχαῖον, κατὰ τὴν θαυμασίαν συνάντησιν τοῦ ἁγίου διακόνου Φιλίππου, νὰ ἀναγινώσκῃ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, καὶ μάλιστα αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὑπερθαύμαστον προφητικὸν χωρίον περὶ τοῦ σωτηριώδους πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν; Ὁ εὐνοῦχος ἀνεγίνωσκεν «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη» καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴζεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Ἀνεγίνωσκεν ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' οὐκ ἐγίνωσκε» περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Ἡ θεία χάρις ὤθει αὐτὸν νὰ μάθῃ τὸ πρόσωπον τοῦτο καὶ θερμῶς παρεκάλει τὸν Φίλιππον νὰ τῷ εἴπῃ «περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο· περὶ ἐαυτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου τινός; Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀραρμῆ, ὥστε ὁ Φί-

λιππος «ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐηγγελίσατο αὐτῶ τὸν Ἰησοῦν»; Ἦτο τυχαία ἢ τοιαύτη πορεία τῶν πραγμάτων; Ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι ἐκεῖ ὅπου ταῦτα συνέβαινον, κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ὁδοῦ, νὰ εὐρεθῆ καὶ τὸ ὕδωρ, λίμνη τις πιθανὸν ἢ ποταμός, ὥστε εὐθὺς μετὰ τὴν χριστιανικὴν κατήχησιν τὴν ὁποῖαν τοῦ ἔδωκεν ὁ Φίλιππος νὰ φωνάξῃ πρὸς αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος· «ἰδοὺ ὕδωρ· τί κολύει με βαπτισθῆναι»; Καὶ κατέβησαν τότε πρῶτον ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, «ὃς τε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν»! Ὅταν λοιπὸν ἡ Θεία Χάρις ἐπισκιάξῃ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τί θὰ ἰσχύσῃ νὰ ἀνακόψῃ τὸ σωτηριῶδες αὐτῶν ἔργον;

K.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

7

Ἡ τελευταία καταφυγή τοῦ Ὁρθολογισμοῦ.

Ὁ ὀρθολογισμός, ἐμπλεκόμενος εἰς δίκτυον ὄλον δυσκολιῶν ἀπέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦτο ἐμφανίζουσι τὰ Εὐαγγέλια, μίαν μόνον ὁδὸν δύναται νὰ βιβάσῃ διὰ νὰ εὐρῆ διέξοδον, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀμυχανεῖ εὐρεθεῖς ἐν ἀδιεξίτητῳ λαβυρίνθῳ. Οὕτως, δοκιμάσας πρὸς ἕξοδον πάντας τοὺς διαδρόμους, μετὰ ἀκάρπους περιδρομὰς εὐρίσκει, ἐπὶ τέλους, δρόμον τὸν ὁποῖον καὶ προηγουμένως ἐμελέτησε καὶ ὁ ὁποῖος τῶρα τῷ ὑπισχνεῖται νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα. Φαντασθῆτε τὴν φρικτὴν του ὅταν, ἀκολουθήσας καὶ αὐτὸν μέχρι τέρματος, αἴφνης ἀνακαλύπτει ὅτι πάλιν εὐρέθη εἰς ὁ μέρους ἢ το πρῶτον! Τοιαύτη ἀκριβὴς εἶνε καὶ ἡ θέσις τῆς ἀπιστίας προσηπαθούσης νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς δυσκολίας πού δημιουργεῖ ἢ ἰδία, διὰ τοῦ εὐκολωτέρου καὶ συντομωτέρου τρόπου, ἢτοι διὰ τῆς ἀπολύτου ἀρνήσεως τῆς ἀξιοπιστίας τῶν Εὐαγγελίων. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ κόμβος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀδύνατον νὰ λυθῆ, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ κοπῆ· μετὰ ἄλλας λέξεις, πᾶν τὸ ὑπερφυσικὸν ὑποτίθεται ἐκ τῶν προτέρων ψευδές, κατ' ἀκολουθίαν δὲ ὅ,τι τὸ δέχεται εἶνε ἀναξιόπιστον· μετὰ αὐτὴν τὴν προκατάληψιν ὁ σύγχρονος σκεπτικισμὸς ἐπιχειρεῖ τὴν μελέτην τῆς προελεύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν τῇ προκειμένῃ λοιπὸν περιπτώσει μία μόνη διέξοδος ἀπομένει εἰς τὸν ὀρθολογισμὸν, μία μόνη ὁδὸς πρὸς ἀποφυγὴν πασῶν τῶν δυσκολιῶν, καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ ἀρνήσις νὰ δεχθῆ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἔργου του ἀφηγήσεων τῶν Εὐαγγελίων.

Τὰ μνημεῖα αὐτὰ καὶ σήμερον εὐρίσκονται εἰς χεῖράς μας, ἐν ἣ δὲ μορφῇ τὰ κατέχον προὑποθέτουσι Χριστὸν ὑπερφυσικοῦ χαρακτήρος. Τὰ μνημεῖα ὅμως αὐτὰ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν σκληροτέραν τῶν δοκιμασιῶν ὑπὸ τῆς ἀκρας ἀρνητικῆς κριτικῆς, μετὰ κοπιώδη δὲ ἐξονύχισιν καὶ ἐξαντλητικὰς συζητήσεις μᾶς ἐπεστράφησαν, ἀλλ' εἰς ποῖαν κατάστασιν! Θὰ ἦτο

δύσκολον, ἢ σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐκτεθοῦν συντόμως τὰ πορίσματα τῆς ἀρνήσεως τοῦ συγχρόνου ὀρθολογισμοῦ· ἀλλ' ἐὰν παραμερίσωμεν τὰς περὶ τὰς λεπτομερείας μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων θεωριῶν διαφανίας καὶ τὰ ἀλληλοαναιρούμενα πορίσματά των, δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος κατὰ τὰς γενικὰς καὶ κυρίας γραμμάς του: Ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς κριτικῆς εἴται ἢ ἐκ τῶν προτέρων—*a priori*—λαμβανομένη ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ὑπερφυσικὸν εἶνε ἀνυπαρκτον καὶ, ἐπομένως, ἀπαράδεκτον· κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὰ Εὐαγγέλια ὑπὸ τὴν σημερινὴν τῶν γνωστῶν μορφῶν δὲν δύναται νὰ γείνουν δεκτὰ ὡς ἀξιόπιστα, ὅπερ σημαίνει ὅτι δὲν εἶνε ἴσως καὶ γνήσια· τὸ δ' Εὐαγγέλιον δὲν εἶνε ἱστορικοῦ χαρακτήρος, τὰ δὲ συνοπτικὰ δέον νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ἀνώνυμα ἔργα. Τὰ τρία ταῦτα πρῶτα Εὐαγγέλια ἀνάγονται εἰς τὸσον μεταγενεστέρων ἐποχῶν, ὥστε ἀποτελεῖ καθαρὰν ματαιοπονίαν ἢ ἐν αὐτοῖς ἀναζητήσις τοῦ ἱστορικοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλῶς εἰς ἔβραϊος χωρικός, πρωτότυπος ἄνθρωπος, ἔστω, καὶ μετὰ πολλὰς δυνατότητας. Εἰς τὰ Εὐαγγέλια αὐτὰ ὁ Χριστὸς τῆς ἱστορίας διὰ φανταστικῶν μυθολογισμῶν μετεβλήθη ἐξ ἀπλοῦ ἠθικοδιδασκάλου εἰς θαυματοποιόν, ὑπερφυσικὸν Χριστὸν καὶ Κύριον ἀναστάντα.

Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ θέσις καὶ τοιαῦτα τὰ συμπεράσματα τοῦ ὀρθολογισμοῦ.

Ὁ ἀναγνώστης αὐτῶν τῶν «ἀποκαλύψεων» τοῦ ὀρθολογισμοῦ δύναται μετὰ ὄλον του τὸ δίκαιον νὰ ἐπιναλάβῃ τὴν ἐρώτησιν ἐκείνην τοῦ Νικοδήμου «πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι»; Ἐκ τῆς καταστροφικῆς ταύτης ὀρθολογιστικῆς ἀναλύσεως πολλοὶ θὰ εἰμποροῦσαν ἴσως νὰ συμπεράνουν ὅτι τίθεται τέρμα ὀριστικὸν εἰς τὸ μέγα καὶ ὄκληρον φάσμα τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἀπετελεῖ ἀξιοθρήνητον πλάνην. Διότι, ἀντὶ τοῦ ἐνὸς τούτου φάσματος, αὐτοστιγμῆ θὰ συνεμφανίζωνται στρατιαὶ ὄλων ἄλλων φασμάτων—ἐρωτημάτων, ἀξιούντων καὶ προσοχῆν καὶ ἀπάντησιν. Καὶ βεβαίως ὁ ἀπλούστερος τρόπος ἀπαντήσεως θὰ ἦτο ἡ ἐρώτησις: ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πόθεν προέκυψαν αἱ γνωσταὶ ἐκεῖναι περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κρίσεις τοῦ Σιζιράου, τοῦ Ρενάν, καὶ τῶσων ἄλλων, τὰς ὁποίας ἤδη ἐμνημονεύσαμεν; Καὶ ἡ ἀπάντησις εἶνε μία: ἐκ τῶν Εὐαγγελίων πού ἔχομεν. Ἀλλὰ τὰ Εὐαγγέλια αὐτὰ προὑποθέτουσι τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Ὅποτε πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ περικοπαὶ των, αἱ ὁποῖαι τὸσον ἐπιμένουν εἰς ὑπερφυσικὰ γεγονότα καὶ διδασκαλίας, θὰ πρέπη νὰ ὀβελισθοῦν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια. Ἄλλ' ἐπὶ τίνι βάσει; Βεβαίως, ἐπὶ τῇ βάσει μόνης τῆς ὑποκειμενικῆς κρίσεως τοῦ ἐπὶ μέρους κριτικοῦ! Ἄλλαις λέξεσιν, ὅ,τι ὁ κριτικὸς «αἰσθάνεται» ὡς γνήσιον καὶ ἀξιόπιστον, αὐτὸ καὶ μόνον πρέπει νὰ γείνη δεκτὸν ὡς τοιοῦτο· ὅ,τι δὲ «αἰσθάνεται» ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ ἀποκηρύξῃ, αὐτὸ πρέπει ἀπαξ καὶ διὰ παντός νὰ γείνη δεκτὸν ὡς ἀπίθανον.

Αὐτὸ εἶνε τὸ κατάντημα τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, πληρέστατα δικαιολογοῦν τὴν νικηθῆναι ἀπορίαν.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πολλὰ δύναται νὰ λεχθῶν περὶ τῆς μεγίστης διαφορᾶς γνωμῶν, ἣ ὅποια διαιρεῖ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀρνητικῆς ταύτης κριτικῆς τῶν Εὐαγγελίων, τῆς διαφορᾶς, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη σύμπτωσης γνωμῶν οὐδὲ μεταξὺ δύο κριτικῶν. Ἄλλ' ἡ διαφωνία αὕτη εἶνε εὐλόγητος ἐφ' ὅσον αἱ κρίσεις ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων τῶν ὀρθολογιστῶν. Τῆς ἐξ οὐρανοῦ φωνῆς σιγησῆς, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ἡ βαβυλωνία τῶν ἀντιγνωμῶν. Συχνάκις μὲ ἰδιόζυσαν ἐπιμονὴν παραπέμπουν εἰς τὴν μεταξὺ χριστιανῶν τρομερὰν δογματικὴν διχογνωμίαν, τὴν ὁποίαν ἐνίοτε φέρουν ὡς ἐπιχειρήμα ὑπὲρ τῆς ἀρνήσεως τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ὁμογνωμία ἤθελε γίνεαι δεκτὴ ὡς πολυτιμὸν τῆς ἀληθείας τεκμήριον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ θέσις τῆς ἀπιστίας εἶνε πολὺ χειρότερα, ἐφ' ὅσον τὸ στρατόπεδον τῶν ἀρνητῶν τοῦ ὑπερφυσικοῦ εἶνε διεσπασμένον εἰς πολὺ περισσοτέρας ἀμοιβαίως διαφωνούσας μερίδας παρὰ τὸ στρατόπεδον τῶν ἀποτελούντων τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ὅσονδήποτε καὶ θέλη τις νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τοῦτο, τὸ γεγονὸς εἶνε ἀναμφισβήτητον. Προκειμένου π. χ. τοῦ ζητήματος τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ὑπάρξεως ὑπερφυσικοῦ στοιχείου ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις, μία προσεκτικὴ παρατήρησις ἀποκαλύπτει ὅτι πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, ὁμολογία καὶ κοινότητες, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, συμφωνοῦν εἰς τὴν παραδοχὴν ὑπερφυσικοῦ στοιχείου ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Ἐνῶ, ὅτι ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀπιστίας, ἐκτὸς ἐνὸς μόνου γενικοῦ σημείου, ἦτοι τῆς ἀρνήσεως τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ριζικῶς διαφωνοῦν εἰς ὅλα: ὅ,τι δὴλ. συμβαίνει εἰς τὰς τάξεις τῶν πολιτικῶν.

Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μία ἀπάντησις εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν κυκλῶνα τῶν κριτικῶν προϋποθέσεων καὶ εἰκασίων; Ὑπάρχει βεβαίως, καὶ μᾶς βοηθεῖ μάλιστα εἰς τὸ νὰ ἀντιληφθῶμεν σαφέστερον ὅτι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως, τὸ βαρύνον τὴν ἀπιστίαν, κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ἀπαλλαγῇ οὐδὲ διὰ τοῦ τελευταίου τῆς ἐπιχειρήματος. Καὶ ἡ ἀπάντησις εἶνε τὸ πέμπτον Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν γνησιότης παραμένει ἀπολύτως ἀπρόσβλητος, ἡ δὲ προέλευσις εἶνε πολὺ ἀρχαιότερα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων κατ' αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τῶν ἀμειλικτοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἁγίας ἀρνήσεως. Τὸ πέμπτον αὐτὸ Εὐαγγέλιον ἀποτελεῖται, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰς τέσσαρας μεγάλας ἐπιστολάς τοῦ Ἁπ. Παύλου: τὴν πρὸς Ῥωμαίους, τὰς δύο πρὸς Κορινθίους, καὶ τὴν πρὸς Γαλάτας.

Πᾶς προσεκτικὸς καὶ νηφάλιος ἀναγνώστης τῶν ἐπιστολῶν τούτων θὰ παρατηρήσῃ ἀναμφιβόλως τὸ ἀναντίρρητον γεγονὸς, ὅτι ὁ Χριστὸς ποτὶ ἐμφανίζει ὁ Ἁπ. Παῦλος εἰς τὰς πανθομολογουμένως ἰδικὰς του ἐπιστολάς ταύτας εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ὑπερφυσικὸς Χριστὸς τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων. Ἀπευθύνων τὰς ἐπιστολάς του πρὸς διαφόρους Ἐκκλησίας σαφῶς ἐπιβεβαίωσι τὰ κύρια ἐκεῖνα γνωρίσματα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ χαρακτῆρός του, τῆς διδασκαλίας του, τῶν ἔργων, τῶν παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεώς του, τὰ ὅποια ἀπαντῶμεν εἰς τὰ Εὐαγ-

γέλια, καὶ ἐπιμένει εἰς αὐτὰ ὅπουδήποτε καὶ ὅπου-τεδήποτε γράφει. Ἡ περὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ μαρτυρία τοῦ Παύλου αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἰδική του, διότι εἶνε σαφὲς ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ γράφῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὰς διαφόρους ἐκκλησίας, ἐὰν αὐταὶ δὲν ἐγνώριζον τίποτε περὶ τοῦ ἀντικειμένου, περὶ τοῦ ὁποίου ταῖς ἔγραφεν. Ἡ μέθοδος του τῶν πλησίον ὑπαινεγμῶν ἀκριβῶς βραχίσκεται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι πᾶσαι αὐταὶ αἱ διαφόροι καὶ ἀπερίστη ἀλλήλων ἐκκλησίαι εἶχον γνώσιν λεπτομερεστάτην τῆς σειρᾶς ἐκείνης τῶν γεγονότων. τὴν ὁποίαν μᾶς μεταδίδουν τὰ Εὐαγγέλια. Δέον δὲ νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐγράφη ἀναντιρρήτως μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ ἔχομεν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ κατ' ὅλας τὰς κυρίας τῆς γραμμᾶς ταυτιζομένην πρὸς τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις εἰκόνα του, ὡς τοιαύτην δ' ἀναγνωρίζομένην καὶ παραδεδεγμένην ὑπὸ πᾶσων τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐντεῦθεν συμπεραίνεται πόσον ἀκαρπὸς εἶνε ἡ ἐπίκλησις τῆς μυθοπλαστίας ὡς ἐξηγήσεως τοῦ ἐν ταῖς ἀφηγήσει τῶν Εὐαγγελίων ὑπερφυσικοῦ στοιχείου. Καὶ ἡ μᾶλλον δύστροπος κριτικὴ δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς—κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὀρθολογιστῶν—ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου γραπτοῦ Εὐαγγελίου, μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας ἦτο εὐρύτητα διαδεδομένη καὶ ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις, αἱ ὁποιαὶ ἐκφορᾶζοντο καὶ εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια. Τὰ Εὐαγγέλια λοιπὸν αὐτὰ ἀπέχουν πολὺ τοῦ νὰ εἶνε δημιούργημα τῆς βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένης μυθικῆς τάσεως, ἀφοῦ ἀφηγοῦνται μόνον τί ἦτο ἡ ἡδη ὁμοφώνως παραδεδεγμένον ὑπὸ ὁλοκλήρου τῆς τότε χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἐπομένως ἡ ἀπεγνωσμένη αὐτῇ ἀπόπειρα τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς τοῦτο μόνον ἐπιτυγχάνει, νὰ καταστήσῃ δῆλα δὴ τὴν θέσιν τῶν ἀρνητῶν τοῦ ὑπερφυσικοῦ περισσοτέρων ἀδιέξοδον. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ὑπάρχει σήμερον παρ' οὐδενὶ ἀμφιβολία ὅτι αἱ πρὸς Θεσσαλονικεῖς, πρὸς Κορινθίους, πρὸς Γαλάτας καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολαὶ τοῦ Ἁπ. Παύλου ἐγράφησαν, πιθανῶς δὲ καὶ κατ' ἦν σειρᾶν ἐδῶ παρατάσσονται, πρὸ τοῦ ἔτους 60 μ. Χ., ἦτοι 30 ἔτη μετὰ τὴν σταύρωσιν. Εἶνε δὲ ἀναμφισβήτητος καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσα ἀμοιβαία σχέσις. Ἐπομένως ἡ οὐσία τοῦ περιεχομένου των καὶ τοῦ ὅ,τι πάντες οἱ ἀποδέκται τῶν ἐπιστολῶν ἐγνώριζον καὶ ἀπεδέχοντο ἔχει σπουδαιότατην σημασίαν ὡς μαρτυρία καὶ ἀνάγετα εἰς προγενεστέρων ἐποχῆν. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκ προσωπικῆς πείρας γνωρίζομεν ὅτι δὲν δυσκολευόμεθα πολὺ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τί συνέβη πρὸ τριάκοντα ἔτων, καθημερινῶς δὲ σχετιζόμεθα μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εὐκόλως ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην των συμβάντα τοῦ παρελθόντος. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ ἠδύνατο ἄνευ δυσκολίας τινὸς νὰ μᾶς εἴπουν ἂν ὑπάρχῃ μεγάλη πιθανότης κοινὸς ἄνθρωπος, τιμωρηθεὶς ὡς κακοῦργος, εἰς τὸσον μικρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ἄνευ περαιτέρω ἐξηγήσεων νὰ γείνη δεκτὸς καὶ δὴ καὶ νὰ λατρευθῇ ὡς ἀναστὰς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπ' ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἦσαν σχεδὸν

σύγχρονοί του, ἀνῆκον εἰς διάφορα κοινωνικά στρώματα καὶ εἰς διαφόρους ἐθνότητας καὶ χώρας.

Εἰς ποίας, ἐξ ἄλλου, μωρίας δύναται νὰ ἀγάγη ἢ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς κριτικῆς ἐφαρμογῆ τῆς ὑποκειμενικῆς μεθόδου καλλίτερον παντὸς δεικνύει μία ὥραία ἀναλογία ἐκ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Σήμερον μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα τετρακίς τριάκοντα ἔτη. Ποία κολοσσιαία προσωπικότης ὑπῆρξεν ὁ Ναπολέων, ἐπὶ μακρὸν συγκεντρώσας εἰς ἑαυτὸν τὴν παγκόσμιον προσοχὴν, εἶνε πασίγνωστον. Ἐν τούτοις εἶνε δυνατὸν ἀφωτισμένως τις θαυμαστῆς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν κατορθωμάτων του νὰ τὸν διακοσμήσῃ σήμερον μὲ διαφόρους ἄθλους καὶ γεγονότα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητά; Ὁ Ἄγγλος ἱεράρχης Whately ἐν μικρᾷ του πραγματείᾳ «Ἱστορικαὶ ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ Βοναπάρτου» ἀπέδειξε θαυμασίως ποία θὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὑποκειμενικῆς ἐκείνης μεθόδου, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς συγχρόνου ὀρθολογικῆς κριτικῆς. Ἐν τῇ πραγματείᾳ του ταύτῃ ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς ἀποδεικνύει μετὰ πολλῆς πειστικότητος, ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο ἀνύπαρκτον πρόσωπον. Μόνον μετὰ βεβαίως δύναται νὰ προκαλέσῃ τοιοῦτο συμπέρασμα, ἀλλ' εἶνε πρόδηλον, ὅτι εἰς μόνον τρόπον μᾶς ἀπομένει πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ περὶ τοῦ Ναπολέοντος ζητήματα καὶ τὰς ἀμφιβολίας· εἶνε δὲ οὗτος ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν πείραν καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν προσώπων ἐκείνων, ποὺ ἦσαν μαζὺ του συνδεδεμένα καὶ ἐφ' ὧν ἐξεδηλώθη ἡ ἐπίδρασις τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς δράσεώς του. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δῆλα δὴ ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντες τὴν πείραν τῶν μαθητῶν του ὡς μαρτυρίαν τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

Ἡ μόνη, λοιπὸν ἀπομείνασα τελευταία ἀντίδρασις τῆς ὀρθολογιστικῆς κριτικῆς ἀπομένει ἄνευ ἀποτελέσματος. Καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐξ ἀπλῆς ἀβρότητας καὶ μόνον προσωρινῶς συγκατέβημεν εἰς τὸ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν στάσιν ταύτην τῆς ὀρθολογικῆς κριτικῆς, διότι οὐδαμῶς εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῶν Εὐαγγελίων οὐδεμιᾶς ἐμπιστοσύνης εἶνε ἄξιοι, ἐφ' ὅσον σήμερον παρατηροῦμεν ἢ ἀντίθετος ἀκριβῶς τάσις, ἢ τοι ἢ ὑπὸ τῆς κριτικῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀξιοπιστίας τῶν Εὐαγγελίων. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ ἀνακαλέσωμεν ὅτι εἴπομεν περὶ τῶν δυσκολιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐμπλέκεται ἡ ἀπιστία ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ἔργον καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνώπιόν μας ἔχομεν τὸσον ἀξιόπιστα ἀπομνημονεύματα περὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ δυνάμεθα ἀσφαλῶς εὐ μόνον νὰ τὸν ὀνομάσωμεν ἀπολύτως τέλειον, ἀλλὰ καὶ νὰ δεχθῶμεν πλήρως τὰς ἰδίας του ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ὑπερφυσικῆς του προσελύσεως καὶ τῶν ἐκτάκτων καὶ ἀσυνήθων αὐτοῦ χαρισμάτων. Τὰ χαρίσματα του δὲ αὐτὰ εἶνε τοιαῦτα, ὥστε, γινομένης ἀπαξ δεκτικῆς τῆς ὑψίστης ἠθικῆς τελειότητος τοῦ Χριστοῦ, ἢ εὐθύτης του προκύπτει ὡς ἐπακλούθημα ἄμεσον καὶ ἢ ὑπερφυσικότης του ἀποβαίνει ἀναμφισβήτητος. Ἐὰν ὁ

Χριστὸς δὲν εἶνε ἀξιόπιστος, τότε δὲν εἶνε καὶ εὐθύς, ἄρα δὲν εἶνε ἠθικῶς τέλειος, ὁπότε τὰ ὑπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν λεγόμενα περὶ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου του εἶνε τελείως ἀβάσιμα. Ὁ μόνος ἐπιτυχῆς τρόπος ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ὑπερφυσικοῦ εἶνε ἡ προσβολὴ αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸν σταυρώσῃ τις ἐκ δευτέρου καὶ νὰ τὸν ὑποβάλῃ εἰς ἀνήκουστον ἀτιμίαν πρὶν ἢ τὸ ὑπερφυσικὸν εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐλπίδος, — εὐαγγέλιον τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὀνόμασε τέλειον («τετέλεσται») —, δυνήθῃ νὰ κατοβιβασθῇ μέχρι τῆς πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους.

Ἐπὶ δύο-τριῶν ἀπονανομημένων συγγραφέων ἐπεχειρήθη καὶ τοῦτο· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ ἐγχειρήματος τῶν ἀναπαύονται ἐν τῇ βαθείᾳ ληθμοσύνῃ, ἢς εἶνε ἄξιοι...

Θέλετε, τώρα, νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰς τετραδίας τῆς λογικῆς τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἐνθυμηθῆτε, ὅτι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν Παλαιστίνην τελοῦσαν ὑπὸ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανού, ἰδίᾳ δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Πιλάτου. Ἐὰν ἀκολουθήσωμεν αὐστηρῶς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀπιστίας, οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν νὰ προϋποθέσωμεν θεὸν τινα ἀπὸ μηχανῆς, οὐδεμίαν βοήθειαν ὑπερφυσικὴν, οὐδὲν πνευματικὸν ἔνστικτον· ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἰουδαίων μὲ τὸ περιβάλλον τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἀμετρον τῶν ἀλαζονείων, τὴν τὸσον βαθέως πληγωμένην ὑπὸ τὸ βῆρος τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ. Προσθέσατε εἰς αὐτὰ τὴν ἐπιρροὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν φαρισαίων. Ἐξ ὅλων αὐτῶν ὁμοῦ λαμβανόμενων ὀφείλομεν νὰ ἐξαγάγωμεν ἄνευ οἰωνδῆποτε οὕτω καλουμένων ὑπερφυσικῶν παραγόντων τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Χριστοῦ τῶν ἡμετέρων Εὐαγγελίων μὲ ὅλην τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὰ ἀποτελέσματά της, τὰ τε ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τῆς Κ. Διαθήκης δεδομένα καὶ τὰ εἰς μεγάλην καὶ εὐρεῖαν ἔκτασιν συνεχισθέντα καὶ διαιωνισθέντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερον. Ἐὰν, λοιπόν, ἐξ ἀμεροληψίας καὶ χάριν τῆς ἀκριβείας ἐν τῇ περὶ τούτων κρίσει μας ἀφήσωμεν κατὰ μέρος πάσας τὰς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς του κρατούσας εἰς τὰς τάξεις τῶν πιστῶν ὁπαδῶν του πεποιθήσεις, καὶ σταθῶμεν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὀρθολογισμοῦ, θὰ ἔχωμεν κατ' ἀνάγκην τὰ ἀκόλουθα ἐξαγόμενα·

α) ὅτι ὁ ἀγνότερος, εὐγενέστερος καὶ ὑψηλότερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων χαρακτῆρ ἀνῆκεν εἰς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἦτο ταυτοχρόνως ἢ συνειδητὸς ψεύστης, ἢ ἠπατημένος φανατικός, ἢ τὸν κρῖνωμεν κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ ὑπὸ πάντων παραδεδεγμένους·

β) ὅτι ὁ ὑψηλότερος καὶ ὑπὸ πάντων παραδεκτὸς ὡς τοιοῦτος διδάσκαλος τῆς ζωῆς ἦτο μόνος αὐτὸς ἐξ ὅλων τοῦ κόσμου κατὰ τὸν μᾶλλον θετικὸν τρόπον θύμα πλάνης, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παρεπλάνα ἄλλους·

γ) ὅτι ἢ μᾶλλον ἀξιοπρόσεκτος καὶ ἰσχυρὰ κίνησις

πρὸς ὅ,τι ἀγνόν, εὐγενές καὶ ὑψηλόν, διὰ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καυχᾶται τὸ παρελθόν, ἐξεπήγασεν αἴφνης ἀπὸ ἓνα ἐντελῶς ἀμαθῆ Γαλιλαῖον χειρῶνακτα ἀρκετὰ ὑπόπτου προελεύσεως.

δ) ὅτι τὸ ὑψηλότερον καὶ πραγματικῶς τελειότερον σύστημα ἠθικῆς, τὸ γνωστόν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὡς «ἠθικὴ διαίσθησις, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν νὰ προστεθῆ δύναται», ὁ καιὼν ζωῆς, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου οὐδ' ὁ ἄπιστος εἶνε εἰς θέσιν νὰ κάμῃ τι καλλίτερον, παρὰ μόνον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ,—ἢ τοιαύτη, λοιπόν, ἠθικὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ μίαν προσωπικότητα, ἢ ὅλη ζωὴ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τοῦλάχιστον μίαν παθολογικὴν αὐταπάτην, ἢ, ἀκόμη χειρότερον, ἐν συνειδητὸν ψεῦδος.

Αὐτὰ εἶνε τὰ ἀναπόφευκτα λογικὰ ἐπακολουθήματα τῆς ἐπόψεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὅπως τὰ βλέπουν ἄνθρωποι καὶ λογικῶς εὐσταθοῦντες καὶ ἀμερόληπτοι. Καὶ ἡ πορεία τῆς σκέψεως εἶνε σαφῆς καὶ λογικῆ. Τὰ θαύματα τῆς ἀπιστίας, εἰς ἃ κατανοοῦν οἱ λογικοὶ συλλογισμοί, ὁμιλοῦν ἀφ' ἑαυτῶν. Πρὸς ἡμῶν ἐτι ἀπαξ ἀποβαίνει σαφῆς ἡ ἀλήθεια, καθ' ἣν ἡ ἀπόρριψις τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῶν θέσεων τῆς ἀπιστίας σημαίνει ἐν τῇ πραγματικότητι ἀποκρουσιν τῶν μικροτέρων δυσκολιῶν καὶ ἀποδοχὴν τῶν μεγαλειτέρων. Ὅσον δὴλα δὴ προσεκτικώτερον καὶ λεπτομερέστερον ἐξετάζονται τὰ γεγονότα, τόσον ἐδραιωτέρα ἀποβαίνει ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ θαῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ προελθὸν ἐκ τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὑπερφυσικοῦ Χριστοῦ, εἶνε κυριολεκτικῶς μηδαμινὸν ἀπέναντι τοῦ θαύματος, τὸ ὁποῖον πρέπει ἀφευκτικῶς νὰ παραδεχθῶμεν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ὑπὸ τῆς ἀρχαίου ἐκκλησίας ἐπινοήσεως τοῦ Χριστοῦ τῶν ἡμετέρων Εὐαγγελίων.

Τὸ πρῶτον θαῦμα εἶνε τοῦλάχιστον καὶ δυνατὸν καὶ λογικόν· τὸ δεύτερον ὅμως εἶνε καὶ ἀδύνατον καὶ ἀκατηγόρητον.

ΔΩΡΕΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Πρὸ τινος ὁ κ. Παναγιώτης Τρεμπέλας ἐδῶρσεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν χειρογράφων τοῦ θεολογικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν χειρόγραφον ἐσταχωμένον διὰ βύρσης, ἀποτελούμενον ἐκ φύλλων 108 (0,21×0,15), ὧν τὰ φύλλα 79β—81 καὶ 96β—104 ἄγραφα.

Τὸ δωρηθὲν χειρόγραφον περιέχει τὰ ἀκόλουθα.

1. (φύλ. 2α—79α). «Νομοκάνονον πλουσιώτατον καὶ ὄραϊον καὶ νουθεσία εἰς τὸν πνευματικόν».

Τὸ νομοκάνονον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 393 κεφαλαίων, ἐν τέλει τῶν ὁποίων ὑπάρχει πίναξ τῶν περιεχομένων (φύλ. 73α—79α).

2. (φύλ. 82α—94α) «Σύτομος ὁμοῦ καὶ ἀκριβῆς

διδασκαλία περὶ συνοικεσίων ἐκ διαφόρων συνερανισθεῖσα».

Ἐν ὑποσημειώσει γέγραπται «Ἡ διδασκαλία αὕτη μάλιστα συνερανίσθη ἐκ τῆς βίβλου τῆς καλουμένης γιοῦρις, ἧγον νομίμου γραικορωμαϊκοῦ».

Ἀποτελεῖται ἐξ 11 κεφαλαίων.

3. (φύλ. 94β—95β). «Περὶ τῶν διδομένων λειτουργιῶν εἰς τὰ σαραντάρια».

4. (φύλ. 96α) «Διὰ ποίαν αἰτίαν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐνταφιασθῆναι κάμνουν αὐτοῦ λειτουργίας εἰς τὰς τρεῖς ἡμέρας, εἰς τὰς ἐννέα καὶ εἰς τὰς σαράντα».

Ἡ θεολογικὴ σχολὴ λαβοῦσα γνῶσιν τῆς νέας ταύτης δωρεᾶς τοῦ κ. Τρεμπέλα ηὔχαριστήσεν αὐτὸν καὶ ἐγγράφως.

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἡ ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

[1]

Πρόκειται ἐνταῦθα ἐν πρώτοις περὶ τῆς ἤδη μνημονευθείσης δηλώσεως τοῦ προέδρου τοῦ συμβουλίου τῆς Κ.Τ.Ε. τῆς ἐπακολουθησάσης τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὀριστικοῦ ἀρθ. 14 τῆς ἐπὶ Παλαιστίνης ἐντολῆς, καθ' ἣν «Le Gouvernement Espagnol accepte l'attribution à la Grande Bretagne du mandat pour la Palestine, mais la situation spéciale de l'Espagne en Terre Sainte qui a été reconnue depuis de nombreux siècles, l'oblige à réserver expressement les droits et privilèges qui lui reviennent de par cette situation consacrée par la tradition, notamment en ce qui concerne la nationalité espagnole d'un membre du Discreti et du Procureur de la Custodie et l'élection des supérieurs des différents couvents et établissements religieux»¹³.

Ἐκ τῆς δηλώσεως ταύτης, ἧτις ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ ἔγινε σιωπηρῶς δεκτὴ ὑπὸ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, προκύπτει ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀρθ. 14 τῆς περὶ Παλαιστίνης ἐντολῆς εἶναι ὅπως διὰ τὰ «μοναστήρια καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἱδρύματα», πρὸς τὰ ὁποῖα παράλληλον ἴδρυμα εἶναι καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τῆς περιλαμβανόμεναι εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀρθ. 14 χρησιμοποιούμενον γενικὸν ὄρον «θρησκευτικαὶ Κοινότητες», ἰσχύσῃ τὸ status quo.

Κατὰ δεύτερον λόγον δυνάμεθα, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης ἀντιλήψεως, νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ τὰ ἑξῆς:

Τὸ ἀρθρον 95 τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν ὀρίζει ἐν τῷ δευτέρῳ ἐδαφίῳ αὐτοῦ «la puissance mandataire s'engage à nommer dans le plus bref délai une Commission spéciale pour étudier

13. Société des Nations Journal Officiel 1922 σ. 822.

toute question et toute réclamation concernant les différentes communautés religieuses et à en établir le règlement...». Το άρθρον τούτο ποιεῖται λόγον περι «Θρησκευτικῶν Κοινοτήτων», χωρὶς νὰ κάμη ἰδιαιτέρως μνείαν περι τῶν Ἁγίων Τόπων. Ὡς πολὺ ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τῆς 20 Ἰουνίου 1922, τὸ ἄρθρον 14 (§ 1) τοῦ Ἀγγλικοῦ «Σχεδίου περι ἐντολῆς ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης» συνεντάχθη ἵνα «ἀντάποκριθῆ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου τούτου» (δηλαδὴ τοῦ ἄρθρου 95 ἐδ. 2 τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν). Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ εἰρημένον ἄρθρον 14 ἐδ. 1 τοῦ ἀγγλικοῦ Σχεδίου, τὸ καθιεροῦν τὴν ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων ἐπιτροπὴν καὶ ἐξουσιοδοτοῦν ταύτην, ὅπως καθορίσῃ τὸ status quo, ποιεῖται μόνον λόγον περι τῶν Ἁγίων Τόπων, οὐχὶ δὲ καὶ περι τῶν Θρησκευτικῶν Κοινοτήτων, τοῦτο ὅμως δὲν ἔχει σημασίαν, ἐπειδὴ ἐν τῇ τελευταίᾳ διατυπώσει τοῦ ἄρθρου 14 τῆς περι Παλαιστίνης ἐντολῆς μνημονεύονται ρητῶς, ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους, καὶ αἱ Θρησκευτικαὶ Κοινότητες, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ 95 τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

§ 6. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐντολοδόχου δυνάμεως πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ὑφισταμένου καθεστώτος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Ἐκ τῶν ἐν ταῖς προηγουμέναις παραγράφοις ἐκτιθεμένων προκύπτει ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἄρθρου 1 τῆς περι Παλαιστίνης ἐντολῆς πηγάζον γενικὸν δικαίωμα τῆς ἐντολοδόχου δυνάμεως τοῦ νομοθετεῖν καὶ διοικεῖν περιορίζεται, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 14 τῆς περι ἧς ὁ λόγος ἐντολῆς, ἐξ οὗ προκύπτει ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐντολοδόχου δυνάμεως ὅπως σεβασθῆ τὸ ὑφιστάμενον νῦν νομικὸν καθεστῶς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄρθρον ὁρίζει ρητῶς ὅτι «τὰ δικαιώματα καὶ αἱ δικηδικήσεις» τὰ σχετικὰ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς κοινότητας τῆς Παλαιστίνης, ἐν τῷ ὄρφ δὲ τούτῳ περιλαμβάνεται, ὡς διελάβομεν ἐν τῇ παραγράφῳ 2, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, θὰ «μελετηθοῦν, θὰ ὁρισθοῦν καὶ θὰ διακανονισθοῦν» ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων ἐπιτροπῆς, ἧτις ὡς εἶδομεν, ὀφείλει νὰ στηρίξῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ status quo.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ἐνδεχομένη ἀναθεώρησις τοῦ κακαστατικοῦ χάριτος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων μονομερῶς ὑπὸ τῆς ἐντολοδόχου δυνάμεως θὰ ἀπετέλει παράβασιν τοῦ ἄρθρου 14 τῆς περι Παλαιστίνης ἐντολῆς.

I. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η ΦΙΛΙΑ ΓΕΝΙΚΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΦΩΤΙΟΝ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΜΠΟΝΗ

[8]

Ἀξιοθαύμαστος ἐν προκειμένῳ ἡ τοῦ Φωτίου προσωπικότης. Κρατεῖ δι' ἑαυτὴν τὸ ἴδιον, οὐχὶ ὅμως μετ' ἐγωιστικῆς ἀπαιτήσεως, ὡς παρὰ τῶν ἐχθρῶν του ἐνομίσθη, ἀλλὰ μετ' εὐγενοῦς ἀξιοπροπειείας. Μετὰ σεβασμοῦ πρὸς πάντας ἀποτείνεται καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐτι τοὺς στενώτατα πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ τοὺς κατώτερα ἐτι ἀπ' αὐτὸν κατέχοντας ἐκκλησιαστικὰ ἢ ἄλλα ἀξιώματα. Συμπεριφέρεται πρὸς πάντας μετ' ἐξαιρετικῆς ἀβρότητας, λεπτοφυοῦς χάριτος καὶ ὑποδειγματικῆς εὐγενείας. Ἄλλ' ἐν τούτῳ ἀκριβῶς κείται καὶ ἡ δύναμις τῆς ἑαυτοῦ ἐπιβολῆς. Σεβόμενος τοὺς ἄλλους, ἐλκύει τὸν πρὸς ἑαυτὸν σεβασμὸν εὐγενῶς φερόμενος, ἐπιβάλλει τοῖς ἄλλοις τὸ λεπτῶς καὶ εὐγενῶς συμπεριφέρεσθαι καὶ γενικῶς, ἐν τῇ διατηρήσει τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐν ἀποστάσει τηρήσει τῶν φιλουμένων του, καθίσταται ποθηνότερος καὶ προσφιλέστερος. Ἐγνώριζεν ὁ Φώτιος πολὺ καλῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι διὰ τὸν συνάνθρωπόν του, ὁσονδήποτε ἐγγὺς ἱστάμενον, μέσον, ἀλλὰ πάντοτε σκοπὸς ἴδιος, αὐτοσκοπός. Διὸ σοφώτατα ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν, προκειμένου νὰ προβῇ τις εἰς τὴν τῶν προσώπων ἐκείνων ἐκλογὴν, μεθ' ὧν προτίθεται νὰ κλείσῃ τὸν μέγα τῆς φιλίας δεσμόν. «Κτῶ τοίνυν φίλους», ἔγραφε τῷ Μιχαήλ, «μὴ τοὺς φαίλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους» ἐκ γὰρ τῶν φιλουμένων ὡς τὰ πολλὰ κρίνεται τὰ ἥθη τῶν φίλων». Βαθυστόχαστος ὁμολογουμένως παρότρυνσις. Διότι μόνον ὁ κατὰ τὸ δυνατόν τέλειος εἰς κατάρτισιν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν, ἦτοι ὁ «ἐνάρετος», θὰ εἶναι εἰς θέσιν ὡς φίλος νὰ γίνῃ εἰλικρινῶς μέτοχος τῶν ἀπορρήτων καὶ μυχαιτάτων τῆς καρδίας τοῦ φίλου αὐτοῦ καὶ μετὰ συμπαθείας καὶ ἐνδιαφέροντος νὰ δέχῃται τὰς παρὰ τοῦ φίλου ἐκμυστηρεύσεις τῶν πιεζουσῶν αὐτὸν δυσχερῶν περιστάσεων. Μόνον φίλος τοιοῦτος θὰ δύναται τότε λελογισμένως νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἀνακουφίσῃ τὸν ἐμπερίστατον φίλον του, νὰ ἐνισχύσῃ καὶ καθοδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὠφελίμου. Τὸν φίλον ἐγγίζει τις μετὰ θεβαιότητος καὶ ἀσφαλείας, μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἀφοσιώσεως, διότι πιστεύει ἀκραδάντως εἰς τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ διάθεσιν. ὅπως συμβουλεύσῃ τοῦτον τὴν ἡν δέον νὰ χαράξῃ ὁδὸν ὡς πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ζωτικὰ τοῦ βίου προβλήματα. Εἰς τὸν ξένον ἢ τὸν ἀπλῶς γνωστὸν παρουσιάζεται τις πάντοτε μετὰ τοῦ συνήθους κοινωνικοῦ «τύπου», συμπεριφέρεται μετὰ τῆς ἀρμοζούσης «εὐκεινίας», δὲν ἀνακινῶν αὐτῷ περισσότερον ἀφ' ὅσον ἢ ἀνοιχθεῖσα συζήτησις ἀφορᾷ, καὶ οὕτω τὸ πᾶν ἔληξεν. Μεταξὺ φίλων ὅμως δὲν συμβαίνει οὕτως. Οἱ φίλοι ἀφήνουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἑαυτοὺς νὰ σκέπτονται καὶ ἐπιθυμῶσι καὶ ἀποφασίζωσι καὶ ἐνεργῶσι ἀμοιβαίως, ζῶν οὕτως ἐκάτερος διὰ τὸν ἕτερον καὶ πολιτευόμενος ἕκαστος, ὡς καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ θὰ ἐπολιτεύετο. Ἐλευθέρως ἐδηγεῖται ἕκαστος

τῶν φίλων εἰς τὸν κύκλον τῶν παθῶν, τῶν χαρῶν ἢ τῶν θλίψεων, ἐν οἷς ὁ φίλος αὐτοῦ ζῆ καὶ ζῆται τὸν ἀνάλογον ἐν τούτοις καταμερισμὸν καὶ συμμετοχὴν. Ἡ ὑψίστη δ' ἐκδήλωσις τοῦ μεγαλείου τῆς φιλίας ἐκφαίνεται, ἀληθῶς, ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ τῶν φιλουμένων ὑποστηρίζει ἐν τῇ περι ὑπάρξεως ἀγωνίᾳ. Εἰς τὰς δυσχερεῖς δ' ἀκριβῶς ὁδεύσεις τῆς ζωῆς ἐλέγχεται καὶ δοκιμάζεται τὸ γνήσιον τῆς ἀληθοῦς φιλίας. Εἰς τὰς διαφόρους θλίψεις καὶ τὰς ποικιλωτάτας ὁδῶν, τὰς ἐξ αὐτῶν τῶν σγέσεων τοῦ βίου, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, δημιουργουμένας, θὰ θαυματολογηθῆ ἢ τῆς φιλικῆς προσκλήσεως ἀξία. Ἡ δὲ γνησία, εἰλικρινὴς καὶ ἀνιδιοτελής φιλία, ἐν ταῖς ἀνωμάλοις τοῦ βίου περιστάσεσι θὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τῆς θερμῆς τοῦ φιλοῦντος πίστεως, ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης, διότι, ὡς ψυχολογικῶς ὁ Φώτιος ἀποφαίνεται, «οὐκ ἔστιν ἄψυχος, οὐδὲ ἀκίνητος, ὁ φίλος τὴν φύσιν»¹. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀέοντα Μαδαίμ, γεγονότα Λογοθέτην, ἐπιστολῇ², μετὰ θαυμαστῆς παρρησίας ἐλέγχων αὐτόν, διότι διὰ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου ἐγένετο ἀπαρνητῆς τῆς προτέρας αὐτῶν φιλίας καὶ ἔπαυσε νὰ συλλυπηθῆ ἐπὶ τοῖς δεινοῖς του, γράφει: «Εὐτύχημα μὲν καὶ τὸ φίλους ἔχειν ἐν καιρῷ πειρασμῶν καὶ χρείας τὸ τῆς φιλίας παρέχοντος χρήσιμον· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι φανεῖντες, οὐδὲ οἷτοι τῷ ἀγαπήσαντι ἀχρηστοί· ἀλλ' ὅσον αὐτοὶ τῆς φιλίας ἀπελείφθησαν, τοσοῦτον τὴν ἀρετὴν τοῦ ἡγαπηκότες παριστῶσιν ὑπερθαύμαστον, ὅτι καὶ τοιοῦτους ὄντας, ὁμῶς ἐφίλησε καὶ οὐ πάντα χάριν ἀμοιβῆς ἔπραττεν, ἀλλ' ἤδει καὶ προῖκα φιλεῖν καὶ τὸν ἐν οὐρανοῖς μιμεῖσθαι Πατέρα, ὃς οὐδὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀπεστρέφετο. Οὐκ οὖν λύσεις αὐτὸς τὸν ἡμέτερον τῆς ἀγάπης νόμον, κἂν ἀγνώμων, ὡς φημίζουσι, φανῆς καὶ τὴν φιλίαν ψευδόμενος· καὶ γὰρ καὶ δι' ὧν ἀγνωμονήσεις, ἀφορμὰς, ὡς ὁρᾷς, ἡμεῖς ἑαυτοῖς πεπορισμένα, δι' ἃς οὐδὲ οὕτω σε μισεῖν ὑπαχθησόμεθα. Σὺ δὲ τὴν περὶ σὲ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐπισκόπει· μάλλον δὲ πρὸ ταύτης τὸ σὸν συνειδὸς καὶ τὸ ἐκείθεν κριτήριον»³. Μετὰ τινος ὁρμῆς καὶ δικαίας ἀγανακτήσεως, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ χάριτος, ἐλέγχει τὸν ἀγνώμονα Θεόφιλον τὸν Πραπίσιτον⁴. Οὗτος, ἐνφ' ἡγαπήθη παρὰ τοῦ Φωτίου καὶ πλειστάκις ἔλαβεν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν τῆς τούτου φιλίας καὶ ἀγάπης, οὐ μόνον ἐπελάθετο τῶν τοῦ Φωτίου δωρεῶν, ἀλλὰ καὶ ἀσχιῶτως φερόμενος, συνανετάχθη μετὰ τῶν τοῦ Φωτίου ἐχθρῶν καὶ πάντα ἐκίνησε

λίθον, ὅπως καταδιώξῃ καὶ τυραννήσῃ αὐτόν: «Τὸ μὲν ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας», γράφει πρὸς αὐτόν ὁ Φώτιος, «ἀρετῆς καὶ θεῖον· τὸ δὲ τοὺς ἀγαπῶντας ἀνθρώπινον καὶ κοινόν· τὸ δὲ μισεῖν καὶ τοὺς ἀγαπῶντας οὐδὲ θεῖον, οἶμαι. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀγαπᾶν σε δι' ἔργων δεικνύμεν, οὐ νῦν, ἀλλὰ καὶ πάλαι· τὰ τε ἄλλα (οὐ γὰρ ἐμὸν, ὅσπερ οὐδ' ὀνειδίξεν, οἴτως οὐδ' ἀοιδμεῖν χάριτας), ἀλλὰ καὶ γράφοντες καὶ προσαγορεύοντες καὶ παραινούντες τὰ δέοντα. Εἰ δ' αὐτὸς ἀγαπῶντας ἐμίσησας, ἡμᾶς μὲν εἰς μέγιστα βαθμόν, ὡς ὁρᾷς, φέρων ἔστησας· εὐθίσαις δὲ καὶ σὺ τὸν σαυτοῦ, ὡς εἶθε μὴ ὄφελος». Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν θρηνεῖ καὶ ὁδύρεται, διότι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθῶν, πολλοὶ τῶν νομιζομένων καὶ θεωρουμένων παρ' αὐτοῦ φίλων, δὲν συμπάσχουσιν ἐν ταῖς ταλαιπωρίαις του καὶ δὲν συμμερίζονται τὰς τῶν θλίψεων του πικρίας. Τούτο, κατ' αὐτόν, εἶναι «θάνατος τῆς ἀρετῆς». «Ἐρῶει τὰ καλά», ἀναφωνεῖ πλήρης ὀδύνης ὁ πολυπαθέστατος καὶ ἐναρετώτατος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἔπαυλα μιλῶν τὸ τοῦ Μινδάρο ῥητόν⁵, «τέθνηκε δ' ἀρετὴ καὶ λήθη τάφῳ φιλία καλύπτεται· καὶ φίλος ἐκεῖνος, οὐχ ὅστις ἐξ ὄλου λέγει τοῦ νοῦ καὶ ἀδόλως διὰ βίου μένει φίλῳ, ἀλλ' ὅστις ὑφάλω γνώμη κατὰ πρόσωπον μὲν ἠδέως γαληνῶν ὁμιλεῖ, ἔξω δὲ γενόμενος ὀφθαλμῶν, τρικυμίας ἀπάσης ἐγείρει πονηριῶν»⁶. Ὅποσον οὗτος σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἀμοιβαίαν τῶν φίλων παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν ἐν ταῖς θλίψεραῖς τοῦ βίου περιστάσεσι, φανερώμενος ἢ ἀκόλουθος πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Νικηφόρον τὸν φιλόσοφον, τὸν καὶ μοναχόν, ἐπιστολῇ: «Ἀμηχανοῦντί μοι καὶ ἀπορουμένῳ καὶ ἀσχάλλοντι περὶ τὰ κατ' ἑμαυτὸν (ἐμὰ γὰρ τὰ τοῦ ἐμοῦ αἵματος, κἂν μὴ θέλω) καὶ ὅσα πάθη συνέχει τοῖς φίλους, παραμύθιον ἦκεν (εἶδες καινὰ ἐκ συμφορῶν πολυτρόπων ἠρητημένον φίλου. Ἐλθὲ δὴ οὖν, ὅσπερ ἤτησας, ἐλθὲ τὴν ταχίστην, ἐν μέρει μὲν ἴσως (σὶν Θεῷ δὲ φάναι) τὴν ἀπαλλαγὴν εὐρήσων τῶν παραλυποῦντων, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡμᾶς τῇ φιλίᾳ παρουσίᾳ τῆς πολυοδίνου κουφίζου ἀθυμίας»⁷.

Πρόδηλος εἶναι λοιπὸν ἡ μεγάλη τῶν φίλων ὑποχρέωσις εἰς τὸ ἀμοιβαίως συλλυπεῖσθαι καὶ συμμερίζεσθαι τῶν δεινῶν καὶ συντρέχειν καὶ συμβοηθεῖν, ἔταν ἢ τῶν δεινῶν ἐπέλευσις δὲν ἦλθεν ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν φίλων. Ἀλλὰ νῦν εὐλογος γεννᾶται ἡ ἀπορία: «Ὅταν ἐξ ἰδίας τοῦ φίλου εὐθύνῃς καὶ ὑπαιτιότητος ἢ κατ' αὐτοῦ θλίψῃς καὶ δυστυχία ἐπέσπασεν, ποῖαν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ σῶσιν βέον νὰ τηρήσῃ ὁ φίλῳ; Ἄναμμιθῶς συμπαθῆ. Οὐδέποτε καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται τὸ ψυχρῶς καὶ ἀδιαφόρως μεταξὺ τῶν φίλων συμπεριφέρεσθαι. Καὶ ἂν εἶ: πρόσδηλος εἶναι ἢ τοῦτου ἐνοχλή καὶ εὐθύνῃ, ὁ ἀληθῆς φίλος ἔχει καθήκον νὰ ζητήσῃ πανταποτρόπως, ὅπως ἐλαφρύνῃ τὸ τῆς ἐνοχλῆς καὶ τῆς θλίψεως βῆρος καὶ νὰ προσπαθήσῃ, ὅπως παρεμποδίσει πᾶσαν περαιτέ-

1. Βαλέττα, Ἐπιστ. 103 σ. 138: Νικηφόρος φιλόσοφος μονάζοντι.

2. Αὐτόθι, σ. 133.

3. Πρβλ. (ἐνθ' ἀνωτ.) καὶ ἐπιστ. 192 σ. 515: Σεργίῳ Μαγίστρω καὶ Λογοθέτῳ τοῦ δρόμου: «Ἐχθρῶν εἰσιν αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ αἱ λοιδορίαι καὶ τὰ βράχθηα· φίλων δὲ τὸ ὑπερασπίζειν καὶ προκινδυνεύειν καὶ κωλύειν τοὺς ἐπηρεάζοντας, ὅση δύναμις. Μέτριος οὖν τῶν ἐχθρῶν ἐκείνος, ὁ τῶν προειρημένων ἑαυτὸν καθυφείας καὶ μήτε συκοφαντῶν, μήτε δόλους, μήτε ἐπιβουλάς σκευαζόμενος· καὶ ἄθλιος τῶν φίλων ἐκεῖνος (εἰ γὰρ φίλος ὄξως). ὁ μήτε ὑπερασπίζων, μήτε προκινδυνεύων, μήτε ἀνακόπτειν σπεύδων τοὺς προαιρουμένους ἐπιτίθεσθαι· τοῦτο γὰρ καὶ τῶν ἐχθρῶν ἂν, ὅσπερ ἔφη, ποιήσῃ ὁ μέτριος».

4. Αὐτόθι, σ. 518, ἐπιστ. 198.

1. Ξενοφ., Ἑλλην. ἱστ. Α', α'. 23: «Ἐρῶει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπέσπουα· πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορῆομες, τί χοῖ δρῶν». Παρὰ Βαλέττα σ. 511, ὑποσημ. 5.

2. Βαλέττα σ. 528, ἐπιστ. 215.

3. Βαλέττα, Ἐπιστ. σ. 552, ἐπ. 247.

ρω τῆς ἐδύνης τοῦ φίλου του ἐπίτασιν. Ἐν τῷ σημείῳ ὁμοῦς τούτῳ ὁ Φώτιος ἐκφράζεται αὐστηρῶς πῶς, φανερῶν οὕτω καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἠθικὴν ἀνωτερότητα: «Μηδὲν παρόνομον μηδὲ φίλοις χαρίζου», γράφει σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς, εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας Μηχαήλ¹.

Ὁ φίλος διὰ τὸν Α ἢ Β λόγον παρηγόμησεν. Ὁ ἕτερος τότε τῶν φίλων ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἐλέγξῃ καὶ ἐπιτιμῆσῃ τὸν ἐκτραπέντα φίλον του καὶ καθοδηγήσῃ διὰ τρόπον καταλλήλου εἰς τὴν τοῦ παραπτώματος ἀναγνώρισιν καὶ ἐμολογίαν καὶ τέλος τὴν διόρθωσιν. Ἐμμένει ὁμοῦς ὁ φίλος τῷ κακῷ; Μετὰ ματαίαν χρησιμοποίησιν παντὸς μέσου πρὸς ἐπιστροφήν τοῦ φίλου αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξ ἧς ὠλίσθησεν ὁδόν, δύναται, ἢ μᾶλλον ὀφείλει ὁ φίλων νὰ διαρρήξῃ πλέον τοὺς μετ' αὐτοῦ φιλικούς δεσμούς. Πλὴν ἀλλ' ὁμοῦς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ γνήσιον τοῦ ἀληθοῦς φίλου συναίσθημα δεόν νὰ συνοδεύηται μὲ τὸ εὐγενὲς ἐκεῖνο συλλυπεῖσθαι καὶ συμπονεῖν διὰ τὸ τοῦ φίλου του κατάντημα καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν, ὅπως, καὶ μετὰ τὴν λύσιν ἔτι τοῦ δεσμοῦ τῆς φιλίας των, μὴ παύῃ χρησιμοποιοῦν πᾶν μέσον πρὸς μελλοντικὴν τοῦ φίλου του διόρθωσιν καὶ ἐπιστροφήν. Εἶναι λοιπὸν ἐκτάκτως εὐρεῖα καὶ ἀσυνήθως μεγάλη ἡ ἀπαίτησις τοῦ νὰ εἶναι τις γνήσιος καὶ ἀληθὴς φίλος. Ἐν τῷ φιλικῷ δεσμῷ οὐ μόνον τελεία ἐμπιστοσύνη καὶ ἀφοσίωσις, ἀκρά συμπάθεια καὶ εὐμένεια ἐν ἀμοιβαίότητι ἀπαιτεῖται, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν ἀγάπῃ, ἔστιν ὅτε, ἔλεγχος ἐπιβάλλεται. Κατὰ τοσοῦτον δὲ ἡ ἀξία τοῦ ἐλέγχου εἶναι μεγαλυτέρα, καθ' ὅσον ἐξ εἰλικρινῶς ἐνδιαφερομένου προσώπου ἢ προτροπῆς ἢ ἢ ἐπίπληξις ἢ ὁ ἔλεγχος προέρχονται. Ὑποδειγματικὸν καὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ ὅτε μὲν διδακτικὸν καὶ προτρεπτικὸν, ὅτε δὲ ἐλεγκτικὸν καὶ ἐπιτιμητικὸν καὶ λιαν, ἐνίοτε, αὐστηρὸν ἐπιστολικὸν τοῦ Φωτίου ὑφὸς πρὸς φίλους του ἐπιστήσαντας καὶ πταίσαντας. Πολλάκις παραινεῖ καὶ προτρέπει μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος· ἄλλοτε ζητεῖ διὰ πλαγίου τρόπου ἐξηγήσεις περὶ τῆς αἰτίας τῆς πτώσεως· ἄλλοτε παραμυθεῖ τὸν πεπτωκότα καὶ διδάσκει ἀνορθούμενον καὶ σὸφίξει, ὥστε νὰ μὴ ὀλισθήσῃ πλέον. Ὅταν ὁμοῦς διαβλέπῃ τὸ τυχὸν ἀνεπὶ ἀνόρθωτον τῆς τοῦ φίλου αὐτοῦ διαθέσεως, σκληρὸς καὶ τοῦτ' αὐτὸ λαῦρος κατ' αὐτοῦ ἐπιπίπτει καὶ ἐπιτιμᾷ κατὰ τὸν μᾶλλον αὐστηρὸν τρόπον τὸ σκληροτραχὴλον τοῦ φίλου του εἰς ἐμμονὴν ἐν τῷ κακῷ, διότι πλέον ἔχει πεισθῆ ὅτι «ἡ δικαία πειθὼ οὐ τῆς τοῦ λέγοντός ἐστι δυνάμει, μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ ἀκούοντος διαθέσεως»² καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἡπίου τρόπου οὐδεμία εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένεται τοῦ ἐκτραπέντος καὶ σκληροτραχὴλως ἐν τῷ κακῷ ἐμμένοντος φίλου του διόρθω-

σις. Οὕτως, ἐλέγχων τὸν Πρωτοσπαθᾶριον Θεόφιλον διὰ τὸ ἄστατον καὶ ἐπιπόλαιον τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ, λέγει: «Ταχὺ μανθάνεις τοὺς φίλους, ταχύτερον δ' ἀπομανθάνεις. Ἄλλ' ἔδωξο, μήτε μανθάνων ὄσον, μήτ' ἀπομανθάνων· τὸ μὲν γὰρ προπεποῦς καὶ κούφης διανοίας, τὸ δὲ γνώμης, ἵνα μηδὲν εἴπω φαυλότερον, ἀβεβαίον· κρίσει δὲ συνέσεως διδοῦς τὸ πρακτέον, ἴστασο μένων ἐν οἷς ἔδοξας μεμαθηκέναι»¹. Ἄλλῳ δὲ γράφων, λέγει: «Ἐπεσε Δαβὶδ, ἀλλ' ἀνέστη· ἀνέστη δὲ προσευχῇ προφήτου καὶ δάκρουσι καὶ πικροῖς ἐλέγχοις προσαχθεῖσιν ὑπὸ δρόματι· καὶ δὴ καὶ πόνοις καὶ μεταμελεία καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ αὐτοῦ ἐκείνου, τοῦ κατενεχθέντος μὲν τῷ πτώματι, διατεθέντος δὲ φιλοσόφως πρὸς τὸν ἔλεγχον. Ἐπεσε καὶ αὐτός· καὶ προφήτην οὐχ ὄρω, ὅτι μηδὲ τοῦ Δαβὶδ ταπεινοφοροσύνη καὶ μετάνοια. Σὸν ἐστὶ λοιπὸν καθορᾶν καὶ φροντίειν, ὅπως ἀναστήσῃ τοῦ πτώματος, εἰ μὴ σοὶ τὸ δοῦναι δίκην καὶ τότε τὴν ἐκείθεν, τοῦ διαφυγεῖν ἐστὶ ἀίρετώτερον»². Ἄλλοτε, ἐλέγχων καὶ ἐπιτιμῶν τὸν φίλον αὐτοῦ Ἰωάννην Πατρικίον καὶ στρατηγὸν Ἑλλάδος διὰ τὴν ὀλιγωρίαν, ἣν ἐδείκνυεν ἐπὶ ταῖς ἀσθενείαις καὶ ἐδύναϊς του, γράφει: «Εἰ μὲν φιλεῖς, ἀσθενεῖς· εἰ δὲ μὴ φιλεῖς, ἀδικεῖς· εἰ δὲ φίλων καὶ μὴ ἀσθενῶν οὕτως ἄδικα τῶν φίλων πασχόντων ὀλιγορεῖς, ἐγὼ μὲν εὐχομαί σε μήτε ἀνάγκαις περιπεσεῖν, μήτε περιπεσόντα καὶ δεηθέντα, τοιαύτης εὐνοίας καὶ ἐπικουρίας, οἷαν σὺ τοῖς φίλοις παρέχεις, ἐπιτυχεῖν. Ἀλλὰ σύ γε τὸν Δεσποτικὸν ὁμοῦς ἀναλογίζου χρησμὸν, ἐν ᾧ μέτρον μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, σαφῶς διαγ-

1. Αὐτόθι σ. 524, ἐπ. 208.

2. Βαλέττα. Ἐπιστ. σ. 506, ἐπ. 173. Μητροφάνη μοναχῷ ἀποστατήσαντι. Πρβλ. καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπ' ἀριθ. 172 ἐπιστολήν: «Οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδ' ὁ τέλειος, ἀπὸ ῥύπου καθαρὸς· καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδ' ὁ κάκιοςτος, παντελῶς ἀμέτοχος ἀρετῆς. Δόγμα παλαιὸν καὶ μέχρι νῦν ταῖς ἀπάντων καὶ ψήφοις καὶ πράξεσι φυλαττόμενον· μὴ θελήσης λύσαι τῷ κατὰ σεαυτὸν ὑποδειγματι, κενὸν ἀπάσης ἀρετῆς σεαυτὸν ἐπιδειξάμενος φιλονεικῶν καὶ κοινὸν ἀνθρώποις διήγημα». Ὁμοίως βρα τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπ' ἀριθ. 174 ἐπιστ. Ἔτι δὲ τὰς ὑπ' ἀριθ. 170 καὶ 171 (αὐτόθι σ. 504 καὶ 505), πρὸς Ἰγνάτιον, ἐπίσκοπον Λόφων. Ὅρα ἐπίσης τὴν πρὸς Παῦλον μοναχὸν ἀποστατήσαντα ὑπ' ἀριθ. 175 ἐπιστ. (σ. 506 ἐ.), ὡς καὶ τὴν πρὸς Σάββαν τὸν (ἡσυχαστὴν.) μετὰ τῶν ἀποστατῶν γεγονότα, ἐπιστ. 176 (σ. 507), πρὸς ἕν, τελευταῖον, λέγει: «Ἡμᾶς δὲ γίνωσκε λιαν αἰσχύνεσθαι καὶ ὑπεραλγεῖν, οὐχ ὅτι νῦν πάντας κύβους καθ' ἡμῶν ἀναρῶμίτις, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς εἰς ἐδόξεις πάσαι τῶν φιλοῦντων ἡμᾶς εἶναι». Πρβλ. καὶ τὰς ἐπιστ. ὑπ' ἀριθ. 179, Βύθου μὴ μονάζοντι παραπεσόντι, 180 τῷ αὐτῷ, πρὸς ὃν γράφει: «Ἡμεῖς ἀνθρώπινον τοῦτο. Ἄλλ' ἐπιμένεις τῷ κακῷ καὶ οὐκ ἐπιστρέφῃ· δαμόνων. οἴμοι, τοῦτο». Ὅρα τὴν ὑπ' ἀριθ. 182 (σ. 510) ἐπιστ. πρὸς τὸν τῶν Πισσαδῶν ἡγούμενον Σάββαν, ἐν ᾗ προσημαζόμενος, γράφει ἀπὸ ἐπιτιμητικῶς: «Οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ εἶπω περὶ τῆς ὑμῶν διαθέσεως. Ἐγὼ μὲν γὰρ εἶδον προβάτου σε δορᾶν περιεζέμενον καὶ ἐδόκουν ἀπλοῦν καὶ ἄκακον καὶ τῆς Χριστοῦ ἀγάλης ἄξιον εἶναι τὸ καλυπτόμενον· οἱ δὲ φασὶ τὴν δορᾶν ἄλωπτετα κρύπτειν· ἡ νεκρὰ καὶ ὀδωδὸτα σέπει σώματα, ὅσα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ διασπαπέντα πληρώματος δαίμοσι τροφή καὶ τοῖς αὐτῶν θεοράτοις γίνεται». Πρβλ. καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην Πατρικίον καὶ Σακελλάριον κατὰ τοὺς Ἀγγυρσίους ὑπ' ἀριθ. 201 (σ. 520) καὶ 202 (σ. 521) καὶ 204 (σ. 522) ἐπιστολάς. Ἔτι δὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 217 (σ. 529) ἐπιστ. Ἰωάννη Σπαθαρίφ.

1. Αὐτόθι. Πρβλ. καὶ ἐπιστ. 241: Νικολᾶφ ἡγουμένῳ μονῆς τοῦ ἁγίου Νικηφόρου: «Ἀναγκαῖος μὲν ὁ φίλος· πῶς γὰρ οὐ; ἀναγκαϊότερος δὲ ὁ τοῦ δικαίου λόγος. Εὐχομαί μὲν ἀμφοτέρω συνδραμεῖν ὑπὲρ οὗ προσεβύεις καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην· οὕτω γὰρ ἂν ἠδέως φίλῳ χαρισάιμην· εἶδ' οὖν, μηκέτι ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸν διχάσαντα τὴν ἑαυτοῦ φιλίαν τῆς δικαιοσύνης τοῦ χωρὶς ταύτης ἀγαπηθέντος μὴ προκρίνεσθαι».

2. Βαλέττα. Ἐπιστ. σ. 244, ἐπ. 232· Ἀμφιλοχίῳ μητροπολίτῃ Κυζίκου.

γέλλοντα»¹. Πρὸς δὲ τὸν καταπατήσαντα τὸν ἀγγλὸν τῆς φιλίας δεσμὸν Ἰωάννην Σπαθαρίον ἐλεγκτικῶς γράφει: «Ὁκ ἐλύπησας, ὅτι ἠπάτησας καὶ συγχνός ὁ χρόνος, ἐξ οὗ τὸν ἄφιν ὑπ' ἀνθρώπου μορφῇ κατείχες κρυπτόμενον· ἀλλ' ὅτι κακὸς ἐφάνης καὶ φίλων ἐχθρός, καιροῖς δουλείων καὶ ἀπάτη ἐπεριδόμενος. Εἰ δέ σε μὴ κακὸν ἢ προὔξεις ἐδείκνυ καὶ εἰς ζῆλον εἶλκε τοῦ προδότου τὸ κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείβεσθαι, εὖ ἴσθι, ὡς καὶ εὐφραναις ἂν ἐκ τοῦ πάσχειν ἡμᾶς, οἷς καθαιρόμεθα, αὐτὸς τι τῶν ἀγαθῶν ἐκκαρπούμενος»².

(Συνεχίζεται.)

1. Βαλέρια, Ἐπιστ. σ. 520, ἐπ. 200 Ἰωάννη Πατρικίου καὶ στρατηγῆ Ἑλλάδος.
2. Αὐτόθι, σ. 529, ἐπ. 217.

ΣΚΕΨΕΙΣ

1. Ἡ πίστις ὁμοιάζει πρὸς τὴν Μαρίαν, ἣτις ἐκάθητο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὰ ἔργα πρὸς τὴν Μάρθαν.
2. Ὄταν ὁ μύλος στερῆται ὕδατος, δὲν ἐργάζεται.
3. Ἡ ἐκκλησία ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἥλιον. Ἔχει καὶ αὐτὴ πολλὰς ἀκτῖνας, ἀλλ' ἐν φῶς, καὶ καλύπτεται ἐνίστα ὑπὸ νεφῶν, αἵτινα ὁμοῦς ταχέως διασκορπίζει.
4. Ὁ ἥλιος δὲν χάνει τὴν λαμπρότητά του εἴτε ἐπαινεῖ τις εἴτε ψέγει αὐτόν.
5. Ἄς μὴ λησμονώμεν ὅτι ὡς προσευχόμεθα, οὕτω καὶ εἰσακούομεθα.
6. Δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτῆ τις τὸν θερισμὸν πρὸ τῆς ἐποχῆς του.
7. Τὰ κηλῶς ἀνατεθραμμένα τέκνα εἶναι τὸ ἀσφαλέςτερον στήριγμα τῶν γονέων κατὰ τὸ γῆρας των.
8. Ὁ ὕγιης δὲν γνωρίζει πολλὰκις πόσον πλούσιος εἶναι.
9. Μὴ λησμονώμεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἀκόμη κωπνίζει δὲν ἔχει σβύσει τὸ πῦρ.
10. Ἡ χροστὴ ἀγχόνη οὐδόπως ὠφελεῖ τὸν μέλλοντα νὰ ἀπαγχονισθῇ δι' αὐτῆς.
11. Ἡ πίστις δίδει τὴν δύναμιν εἰς τὴν προσευχὴν.
12. Ὁ διάβολος δύναται νὰ πολιορκήσῃ τὸ δούλωμα τοῦ ἀληθῶς πιστοῦ, οὐχὶ ὁμοῦς καὶ νὰ κυριεύσῃ αὐτό.

K. I. Δ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΖΥΓΟΜΑΛΑ ΠΡΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΝ
GERLACH

Ὁ πρωτονοτάριος τοῦ ἐπιφανοῦς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰερεμίου II, τοῦ Τρανοῦ, Θεοδοσίος Ζυγομαλάς, στενὴν συνάφην φίλιαν μετὰ τοῦ ἐπιμὴν περίτου πενταετίας (1573—1578) διαμεινάντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἐφημερίου τῆς Γερμανικῆς Προσβείας, Λουθηρανῶν θεολόγου Στεφάνου Gerlach, ἀπὸ τοῦ 1579 καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Τυβίγγης, ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐκ Βυζαντίου (4 Ἰουνίου 1578) νὰ διατηρῇ τακτικὴν μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Μιχαήλου Κρουσίου ἀλληλογραφίαν¹. Ταύτης ὁμοῦς μέρος τι ἀπώλετο ἢ ἐναπό-

κεῖται ἀνέκδοτον ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις. Περὶ τούτου μαρτυρεῖ ἡ ἀπὸ 1 Μαρτίου 1581 ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά πρὸς τὸν Gerlach, ἣτις συνάμα ἀναφέρεται ἐμμέσως καὶ πρὸς τὴν νῦν δημοσιευομένην ἐπιστολήν· ἐν αὐτῇ ὁ Ζυγομαλάς σημειοῖ: «Ἐγὼ δὲ ἔγραψον πάντοτε, ὅτε λόγον ἐδίδου μοι ὁ κύριος κοινὸς φίλος, ὁ Σολομών... Προέγραψά σοι δευτέρον ἢ καὶ τρίτον, ἐὰν καλῶς μνημονεύω, ὅτε ἐπεμψά σοι τὰ τετραδιά σου, τὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πονηθέντα σοι, ἐγγχειρίσας αὐτὰ ἀσφαλῶς κυρίῳ Σολομώντι, καὶ τινα σημειώματα ἰδίως, ἃ προσσημνήσας με καὶ μνήμην ἀφῆκας ἔγραψον τούτου χάριν· καὶ πρὸ αὐτῶν λημνίαν γῆν, ἣν καὶ γράφεις ἀχρῆσιαν γενέσθαι, τῶν ἀρμάτων, ὡς οἶμαι, βίβλιν τρεχόντων καὶ συντρίβεσθαι ταύτην ποιούντων, ὡς εὐθροπτον»¹.

Μίαν τοιαύτην ἀνέκδοτον καὶ αὐτόγραφον ἐπιστολήν τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά πρὸς τὸν Στέφανον Gerlach ἀνεύρομεν ἐν τῇ ἀστικῇ καὶ πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀμβούργου. Σφίζεται δὲ αὐτὴ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, περιεχομένη ἐν τόμῳ IV φύλλῳ 14r τῆς Supellectilis epistolicae τῆς εἰσημμένης βιβλιοθήκης², καὶ γεγραμμένη ἐπὶ φύλλῳ ἐπιστολικῶν χάριτος μήκους 0, 33 καὶ πλάτους 0, 20. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκ τῆς οἰκογενείας Gerlach περιήλθεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν μεγάλην καὶ πολύτιμον συλλογὴν ἐπιστολῶν τοῦ Ζαχαρίου Uffenbach, τὴν ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ πάστορος Ἰωάννου Wolf βραδύτερον ἀγορασθεῖσαν καὶ ἐν τέλει εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀμβούργου τῷ 1739 δωρηθεῖσαν³. Ἐγράφη δ' ἡ ἐν λόγω ἐπιστολὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 15 Αὐγούστου 1578 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν πολὺκροτον θεολογικὴν ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰερεμίου II καὶ τῶν Βυρτεμβεργίων θεολόγων (1573—1581). Ὡς γνωστόν, οἱ τελευταῖοι αὗτοι, λαβόντες τὴν πρώτην ἀπόκρισιν τοῦ Ἰερεμίου, δι' ἣς τὸ πρῶτον ἤδη ἐπισήμως ἐπεκρίνετο ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἢ ὑποβλήθεισα παρ' ἐκείνων τῷ Ἀρχηγῷ τῆς Ὀρθοδοξίας Αὐγουσταία Ὁμολογία, παρεσεύασαν καὶ ἐπεμψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν πρώτην ἀνταπόκρισιν αὐτῶν, ἣν ὁ Gerlach ἐπέδωκε τῷ Πατριάρχῃ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1577, σὺν τῇ παρακλήσει ὅπως δοθῇ καὶ δευτέρα ἀπὸ Κωνσταντινου-

ἀλλοις φίλους του, ἦτοι τὸν Μ. Κρούσιον, τὸν Ἰάκ. Ἀνδρέου δὺο (τελευτήσαντα ἡῆθη τῷ 1590), τὸν Σολ. Σωπικόν (Schweigger) καὶ τὸν Βυρθολομαῖον Baetzium. (Ποβλ. W. Göz und E. Conrad, Diarium Martini Crusii 1598—1599, Tübingen 1931 σ. 221 ἐ., 240 ἐ. Ἐκ τούτων, τοῦ Κρουσίου μόνον ἀπαντήσαντος αὐτῷ τῇ 23 Ἀπριλίου 1599 (αὐτόθι σ. 240—242), ἔγραψεν ὁ Ζυγομαλάς τῷ 1600 δις πρὸς τὸν Κρούσιον, ἐμμέσως δὲ δι' αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸν Gerlach. (Ποβλ. E. Legrand, Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas, ἐν Publications de l' école des langues orientales vivantes, III Série, Vol. VI, Paris 1889 σελ. 233 ἐ.)

1. E. Legrand, μν. ἐρ. σ. 228 ἐ.

1. Ἡ τελευταία γνωστὴ ἡμῖν ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά πρὸς τὸν Gerlach (κατὰ τὸν Κρούσιον ἀπολεσθεῖσα καθ' ὁδὸν) ἐγράφη τῇ 6 Νομβρίου 1597 καὶ ἐπεμψθῆ εἰς Τυβίγγην μετ' ἑτέρων πέντε ἐπιστολῶν πρὸς

2. A. de Dommer, Conspectus Supellectilis epistolicae Uffenbachii et Wolfiorum in Bibliotheca publica Hamburgensi asservatae, τ. I Hamburgi 1880—1884 (χειρόγραφος) σ. 733.

3. Chr. Petersen, Geschichte der Hamburgischen Staatsbibliothek, Hamburg 1838 σ. 62 ἐ., 70 ἐ.

πόλεως ἀπόκρισις πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους θεολόγους. Ὁ Ἱερεμίας ἔδωκε τῷ ὄντι καὶ προφορικὴν πρὸς τὸν Gerlach¹ καὶ γραπτὴν πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους² ὑπόσχεσιν, ὅτι μέχρις Αὐγούστου 1578 ἤθελε καταρτισθῆ καὶ πεμφθῆ εἰς Τυβίγγην ἢ αἰτουμένη ἀπόκρισις. Λόγῳ ὅμως παρεμβληθέντων ἀπροβλέπτων ἐμποδίων δὲν κατηρτίσθη αὕτη μέχρι τοῦ Αὐγούστου, μόλις δὲ κατὰ Μάϊον τοῦ ἐπομένου 1579 ἔτους ἐπέμφθη εἰς Τυβίγγην. Τὴν καθυστέρησιν λοιπὸν ταύτην καὶ τοὺς προκαλέσαντες ταύτην λόγους ἀνακονοῖ, κατ' ἐντολὴν πιθανώτατα τοῦ Πατριάρχου, οὐτινος διαβιβάζει καὶ εὐχάζ, ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλάς διὰ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς, κατὰ μῆνα Αὐγουστοῦ 1578, (ὅτε δηλ. οἱ ἐν Τυβίγγῃ ἀνέμενον ἐναγωνίως τὴν πατριαρχικὴν ἀπόκρισιν) πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Gerlach, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς μετασχόντας τῆς θεολογικῆς ἐκείνης συζητήσεως Βυρτεμβεργίους θεολόγους.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ φέρεται ὡς χρονολογία «μνὴ Αὐγούστου» ἐν ἔτει ἀφορ' ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡμεῖς δὲ φρονοῦντες ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐγγραφῆ ἢ ἐπιστολῇ αὕτη ἐν ἔτει 1577 καὶ ὅτι, ἄρα, ἡμαρτημένως ἐγράφη τὸ ἔτος τοῦτο. προέβημεν εἰς τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ διὰ τοῦ 1578. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην στηρίζομεν ἐπὶ πολλῶν ἔσωτερικῶν καὶ ἔξωτερικῶν μαρτυριῶν καὶ τεκμηρίων, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα:

Πρῶτον, διότι τῇ 15 Αὐγούστου 1577 ὁ Gerlach εὗρίσκειτο εἰσέτι ἐν Κωνσταντινουπόλει³, ἀποχαιρετήσας τὸν Πατριάρχον τῇ 30 Μαΐου 1578⁴ καὶ ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ τέως Προεβευτοῦ David von Ungnad τῇ 4 Ἰουνίου 1578⁵.

Δεύτερον, διότι ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλάς ἀπεστάλη ὡς πατριαρχικὸς ἔξαρχος εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὰς Κυκλάδας, ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1576 καὶ ἐπιστρέψας τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1577⁶. Ἐπομένως τῇ 15 Αὐγούστου 1577 ἀπουσίαζεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἣ ἐγράφη ἢ ἐπιστολῇ.

Τρίτον, ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφέρεται, ὅτι εἶχεν ἀποστείλει τῷ Gerlach καὶ προγενεστέρων ἐπιστολὴν μέσῳ τοῦ νέου ἐφημερίου τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας Solomon Schweigger. Εἶναι ὅμως γνωστόν, ὅτι ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀναχωροῦντα Gerlach νέος Λουθηρανὸς θεολόγος Schweigger ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ διαδεχθέντος τὸν David von Ungnad νέου πρεσβευτοῦ Joachim von Sinzendorf ἡδὴ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1578⁷.

1. St. Gerlach, Türckisches Tagebuch, Frankfurt 1674 σ. 502.

2. Acta et scripta Theologorum Württembergensium et Patriarchae Constantinopolitani D. Hieremias etc., Witebergae 1584 σ. 384 ἔ.—M. Crusii, Turcograecia, Basileae 1584 σ. 465.—E. Schelstrate, Acta Orientalis Ecclesiae contra Lutheri haeresim, Romae 1739 σ. 173.

3. St. Gerlach, Türckisches Tagebuch σ. 373.

4. Αὐτόθι σ. 502.

5. Αὐτόθι σ. 505.

6. Αὐτόθι σ. 393.—E. Legrand, μν. ἔ. σ. 115 ἔ., 184 ἔ.

7. M. Crusii, D. Solomoni Schweigkero Sultzensi...

Τέταρτον, ὑπὲρ τοῦ ἔτους 1578 συνηγορεῖ τέλος καὶ τὸ περιχόμενον τῆς ἐπιστολῆς. Διότι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν καθυστέρησιν μιᾶς τῶν τριῶν γνωστῶν ἀποκρίσεων τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους θεολόγους, καὶ δὴ ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1579 πεμφθεῖσαν δευτέραν ἀπόκρισιν, καὶ οὐχὶ προφανῶς εἰς τὴν κατὰ Μάϊον 1576 πεμφθεῖσαν πρώτην ἢ τὴν κατ' Ἰουνίου 1581 πεμφθεῖσαν τρίτην ἀπόκρισιν. Οὕτως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναγινώσκομεν: «ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὑπόσχεσιν ἔδωκαμεν πέμψαι τὴν ἀπόκρισιν, ἤδη παρήλαθε...». Τῷ ὄντι ὁ Πατριάρχης ἔδωκεν, ὡς προείπομεν, τοιαύτην ὑπόσχεσιν πρὸς τε τοὺς Βυρτεμβεργίους καὶ πρὸς τὸν Gerlach. Τὸν μῆνα Μάϊου 1578 ἐπιστέλλων τῷ Ἰακώβῳ Ἀνδρέου, Λουκᾷ Ὀσιάνδρῳ, Ἰακώβῳ Ἑερβράνδῳ καὶ Μαρτίνῳ Κρούσιῳ ἔγραψε: «Δηλοποιούμεν ὑμῖν ὅτι ἕως τοῦ Αὐγούστου τελειωθήσεται ἢ πρὸς τὰ ζητηθέντα ὑμῖν ἀπόκρισις καὶ δοθήσεται τῷ ἐνταῦθα κυρίῳ Σολομώντι... καὶ πεμφθήσεται ὑμῖν»¹. Τὰ αὐτὰ δ' ἐπίσης ἐπανελάμβανε καὶ ἐν ταυτοχρόνῳ πρὸς τὸν Μαρτίνον Κρούσιον ἐπιστολῇ². Ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς μετὰ ἐν ἔτος δοθείσης δευτέρας ἀποκρίσεως του ὑπαινίσσεται τὴν ἐν λόγῳ καθυστέρησιν, ἐν οἷς γράφει: «Πάλαι μὲν ἀνταπεκρίνατ' ἂν, εἴ γε μὴ εἰς δύσιν καὶ Πελοπόννησον ἀποδημούσα ἐτύγχανεν» (ἢ ἑαυτοῦ μετριότης)³. Ὁμοίως καὶ πρὸς τὸν ἀναχωροῦντα Gerlach ἔδωκεν ὁ Πατριάρχης τῇ 30 Μαΐου 1578 τὴν αὐτὴν ὑπόσχεσιν, ἣν οὗτος ἐσημείωσε μὲν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του⁴, ἔσπευσε δὲ τὴν μεθεπομένην νὰ μεταδώσῃ καὶ πρὸς τὸν Δαυὶδ Χυτραῖον⁵. Οὕτως ἄρα, μὴ ἐκπληρωθείσης τῆς δοθείσης πατριαρχικῆς ὑποσχέσεως ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ἔσπευσεν ὁ πρωτονοτάριος Ζυγομαλάς, κατ' ἐντολὴν, ὡς φαίνεται, τοῦ Πατριάρχου, νὰ γράψῃ περὶ τούτου πρὸς τοὺς ἀναμένοντας τὴν ἀπόκρισιν καθηγητὰς τῆς Τυβίγγης. Δικαιολογεῖ δὲ τὴν καθυστέρησιν, ἀναφέρον τὴν κατὰ τοῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους καθρημένων μητροπολιτῶν καὶ ἄλλων τινῶν καὶ ἰδίως τοῦ πρώην Πατριάρχου

Gratulatio, Argentorati 1582 σ. 13.—Salomon Schweigger, Ein neue Reyssbeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem etc., Nürnberg 1613 σ. 50.

1. Acta et scripta etc., σ. 384.—E. Schelstrate μ. ἔ. σ. 173.

2. M. Crusii, Turcograecia σ. 446—445.—Acta et scripta etc., σ. 386.—E. Schelstrate, ἐνθ' ἂν. σ. 185.

3. Acta et scripta etc., σ. 200.—E. Schelstrate, σ. 175.—I. Κυπρίου, Βιβλίον καλούμενον Κοιτὴς τῆς ἀληθείας κτλ., Λευκίς 1758 σ. 129.—I. Μεσολωγᾶ, Συμβολικὴ τῆς Ὀρθοδοξοῦ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τ. I. Ἀθήναι 1883 σ. 195.

4. Προβλ. σ. 502: «verheisst (der Patriarch) auff der Württemberger Theologen Schreiben bald ausführlich zu antworten... er woll auff alles und jedes wieder antworten».

5. D. Chytraei, Oratio de statu Ecclesiarum hoc tempore in Graecia, Asia, Africa, Ungaria etc., Frankfurt 1580 σ. 61. Προβλ. τοῦ αὐτοῦ, Was zu dieser Zeit in Griechenland, Asien, Africa etc. der christlichen Kirchen zustand sey, 1581 σ. 15.

Μητροφάνους, περὶ τοῦ ὁποίου, ὡς γράφει ὁ Ζυγομαλάς, ἐγνώριζε καὶ αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ ἐγκαταλείψας τὴν Κωνσταντινούπολιν Gerlach. Πράγματι δ' ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ συναντῶμεν σχετικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ Μητροφάνους¹. Εἶνε δὲ φανερόν, ὅτι ὁ Μητροφάνης ἐπέτυχεν τέλος τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ καταλάβῃ τὸ δεύτερον τὸν θρόνον, ὃν κατεῖχε μέχρι τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1580, ἐκθρονισθέντος τοῦ Ἰερεμίου².

Τέλος σὺν τῇ ἐπιστολῇ ἔπεμψεν ὁ Ζυγομαλάς πρὸς τὸν Gerlach καὶ ἐπιτίμιόν τι γράμμα ἐν πρωτοτύπῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους III., γνωστοῦ ὄντος ὅτι πολλὰ ἑλληνικὰ κείμενα ἔπεμψεν οὕτως πρὸς τὸν Gerlach καὶ ἰδίᾳ τὸν Μαρτίνον Κρούσιον, οἷον ἐξήτουν τοιαῦτα πρὸς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς παρὰ τῶν Ἑλλήνων λογίων. Τὸ γράμμα τοῦτο εὔρηται ἐν τῇ αὐτῇ Supellex epistolica τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀμβούργου καὶ ἐν τῷ αὐτῷ IV. τόμῳ, φύλλῳ 16^r, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ζυγομαλά³. Φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους, πανομοιότυπον πρὸς τὴν ἐν σελίδι 282 τῆς Τουρκογραφικῆς τοῦ Μαρτίνου Κρούσιου, εἰ. ε. δ' ἄνευ χρονολογίας⁴ πάντως ἐγράφη κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχίαν τοῦ Μητροφάνους (1565—1572)⁴. Νῦν δέ, δοθείσης ἐνκαιρίας, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον τὴν συνέκδοσιν καὶ τούτου μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ζυγομαλά, ὡς ἀκριβῶς εὔρηται ἐν τῷ ρηθέντι χειρογράφῳ.

I

¹ φ. 14^r Σοφώτατε καὶ χριστιανικώτατε κύριε Στέφανε, ἐκκλησιαστά τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, εἰς ὕγιαίνων ἐν Χριστῷ, φρουρούμενας τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ἧ δὴ καὶ ἐγὼ ὑγιαίνω καὶ προσαγορεύω καὶ ἀσπάζομαι σὲ τὸν φίλτατον⁵ ὃν δὴ καὶ ὁ παναγιώτατος Πατριάρχης εὔχεται καὶ μέμνηταί σου ὡς σοφοῦ ἀνδρός.

Ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὑπόσχεσιν ἐδώκαμεν πέμψαι τὴν ἀπόκρισιν, ἤδη παρήλθε, καὶ εἰ αὐτῆς οὐδὲ ἠψάμεθα. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι πολλὰ ἀνεφύη πράγματα καὶ σκάνδαλα, τοῦτο μὲν θροήσαντος τοῦ πρώην Πατριάρχου, ὡς οἶδας ὅτι ἐν γαστρὶ ἦσαν, τοῦτο δὲ καὶ ὅτι τινὲς ἠθέλησαν τὸν Ἀθηνῶν μητροπολίτην τοῦ θρόνου ἐκβαλεῖν, πέρα παντὸς εὐλόγου⁶ ὃ δὴ καὶ κωλύων ὁ Πατριάρχης οὐ μικρὸν ἐδέξατο ἐπηρθεασμόν⁷ ἀλλὰ καὶ ἄλλοι καθηρημένοι μητροπολίται ἐκ χρόνων

1. Πρβλ. ἰδ. σ. 502, 503—504.

2. *M. Γεδεών*, Πατριαρχικοί Πίνακες, Κωνσταντινούπολις 1890 σ. 523. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 1 Μαρτίου 1581 ἐπιστολὴν τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά πρὸς τὸν Gerlach, παρὰ E. Legrand, μν. ἔ. σ. 228.

3. A. de Dommer, *Conspectus supellectilis epistolicae...* etc., σ. 733.

4. *M. Γεδεών*, μν. ἔρ. σ. 515 ἔ.

5. Ἐν τῇ ἀνω ᾧῃ ἰδιόχειροι σημειώσεις διὰ μικροτέρων γραμμάτων: Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ κυρίῳ Στεφάνῳ ὑγιαίνειν—Τῷ σοφωτάτῳ κυρίῳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

6. Ἐν τῇ ᾧῃ καὶ μεταξὺ τῶν σειρῶν διὰ μικροτέρων γραμμάτων: Τῇ παντοκρατορικῇ φρουρούμενος δεξιᾷ—τῇ θεῷ χάριτι.

πολλῶν, ἀδείας τυχόντες, μεγάλως ἐπηρέασαν. Τὰ πάντα δὲ σὺν Θεῷ πέρας νῦν ἔλαβε χρηστόν, τοῦ Πατριάρχου κυρωθέντος ἧ ἔδει, τοῦ Ἀθηνῶν ὁμοίως, παιδευθέντων τε τῶν ἐπιθέντων καὶ τῶν ἐναντιθέντων πάντων, καὶ μαθόντων μὴ πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ὡς οὖν ἤδη λαμπράσης εἰρήνης, ὃ τε ἀγιώτατος Πατριάρχης τὴν ἀπόκρισιν ποιήσει καὶ ἡμεῖς πᾶν ὀφειλόμενον, ὡς ὑπεσχόμεθα.

Προεγράψαμέν σοι καὶ ἑτέραν, ἐπιδόντες τῷ σοφῷ καὶ ἀξίῳ φιλίας καὶ πεπαιδευμένῳ τὸν Χριστιανισμόν Σολομῶντι, τῷ ἐκκλησιαστικῷ τοῦ Πρέσβευος, δόντες πέμψειν σοι καὶ μέρος ἱκανὸν γῆς ληνίας καλῆς. Γράφει οὖν καὶ αὐτός, ὡς φίλτατος, καὶ ἡμῶν μνημόνευε, ὡς δίκαιον καὶ ὡς ὑπέσχου. Ὁ ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ ἐφημέριος καὶ ἐκεῖ ἑξαρχος πατριαρχικός Διονύσιος προσαγορεύει σε (οὐ δὴ καὶ ὁ πατὴρ χόλον ἔχων μένει)⁸ προσέγραψ' ἀξιώσας ἵνα εὐαγγέλιον ὁμοιον ᾧ μοι δέδωκας πέμψης, γράψης δὲ τί σοι χρεῖσδες καὶ ἀντωνήση τῆς τιμῆς καὶ ἀμοιβῆς ἕνεκα.⁹ Ἐρρωσο, φέριστε ἀνδρῶν. Ὁ Κώνστας καὶ ἡ τούτου μήτηρ ἀσπάζονται σε ἐν Κυρίῳ.

Μηνὶ Αὐγούστῳ ιε', ἐν ἔτει αφοη', ἀπὸ τῆς Κωνσταντινίου.

Ὁ σὸς κατὰ πάντα
Θεοδόσιος, ὁ πρωτονοτάριος τῆς Ἐκκλησίας
Κωνσταντινουπόλεως.

(Δ ι ε υ θ.) Θεοδόσιος ὁ πρωτονοτάριος
Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ
κυρίῳ Στεφάνῳ τῷ Γεραλίῳ,
ἀρίστῳ ἐκκλησιαστικῷ, δοθεῖν.

II

Μητροφάνης, ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ
Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

φ. 16^r Ἐπειδὴ ὁ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Κυρίας τῶν οὐρανῶν Ἰωάννης τοῦ Κομνηνοῦ ἀνέφερε τῇ ἡμῶν Μετριότητι, ὅπως οὐκ ἐπαύσαντο οἱ συκοφαντοῦντες αὐτὸν γείτονες ἀδίκως καὶ ἐμπαθῶς, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸ ὀλίγου διήγειραν καὶ αὐτοῦ ἐξωτερικούς, οὐ χαλκὸν ζητοῦντας οὐκ ἄργυρον, σπεύδοντας δὲ ψυχικῶς αὐτὸν ζημιῶσαι καὶ τῆς μερίδος τῶν χριστιανῶν παντοκράτως ἀλλοτριῶσαι, τούτου χάριν ἡ Μετριότης ἡμῶν ἀπαφαίνεται, ἵνα, ὅστις τῶν γειτόνων ἀνήρ ἢ γυνὴ πρόξενος γίνεται τῆς τῆς αὐτῆς παρακινήσεως, καὶ ἐκάστοτε συκοφαντεῖ καὶ διαβάλλει καὶ ζημοῖ αὐτόν, ὑπάρχη ἀφορισμένος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος αἰωνίως, τῷ τε αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑποκείμενος, ὡς ἄδικος συκοφάντης καὶ προδότης τοῦ εἰρημένου χριστιανοῦ, ἕως οὗ παυσάμενος καὶ εἰρηνεύσας τύχη συγχωρήσεως. Τὸ δὲ παρὸν γράμμα ἀναγνωσθήτω ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τοῦ ἱερέως τῆς ἐνορίας ταύτης ἀπαραιτήτως εἰς ἐπήκοον πάντων.

ΙΩΑΝ. Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

36. Μεταξὺ τῶν σειρῶν διὰ μικροτέρων γραμμάτων: Ἐρρωσο ἐν Χριστῷ καὶ μέμνησο τοὺς σοὺς φιλάτους, ἧ καὶ φιλοῦντων μέμνησο.

40. Ἐν τῇ κάτω ᾧῃ: Ὁ σὸς φίλος.

Η ΘΕΟΛ. ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΥΕΡΓΕΤΑΣ ΤΗΣ

Κατὰ τὴν παρελθούσῃ Κυριακῇ ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τελεσθὲν ἐν τῷ ναῷ τῆς Καπνικαρέας μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ναοῦ Καθηγητῆς κ. Ἄμ. Ἀλιβιζᾶτος εἶπε κατ' ἐντολὴν τῆς Σχολῆς τὸ ἀκόλουθον προσφώνημα :

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου, ἱερὸν καθήκον ἐπιτελοῦσα καθώρισεν ὅπως κατὰ τὴν πρώτῃ Κυριακῇ ἐκάστου Νοεμβρίου τελεῖται ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ ναῷ ἱερὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀοιδίμων εὐεργετῶν αὐτῆς.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Σχολῆς τὸ πρῶτον σήμερον ἐκτελουμένη δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσωμεν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ χώρῳ τὴν ὑψίστην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ πνευματικὴ καὶ ὕλικὴ εὐεργεσία τῶν ἀειμνήστων τούτων προσώπων. Διότι, ἀφοῦ διήλθον οὗτοι τὴν ζωὴν αὐτῶν ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς εὐεργετοῦντες τὴν κοινωνίαν, δὲν ἠθέλησαν νὰ διακοπῇ διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἡ εὐεργετικὴ των δρασίς. Διὸ καὶ κατέλιπον ὀλόκληρον τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἢ μέγιστον μέρος αὐτῆς ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς μόρφωσιν νεαρῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι καταλλήλως ἀπαιδαγωγούμενοι θὰ ἀνελάμβανον ἡμέραν τινα εἶτε ὡς καθηγηταί, εἶτε ὡς μορφωμένοι κληρικοὶ τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν τῆς κοινωνίας. Εἶνε δ' ἀληθῶς ὅλως περιττὸν νὰ τονίσω τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, καθ' ὅσον εἶνε πλέον ἢ γνωστὸν ὅτι τότε μόνον δύναται ἡ κοινωνία νὰ ἀνορθωθῇ καὶ ὀρθοποδήσῃ, ὅταν διευθύνεται καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ κατὰ πάντα ἀξίων, ἱκανῶν καὶ ἐμπνευσμένων ἡγετῶν. Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἱερὸν σκοπὸν ἀπέβλεψαν οἱ ἀειμνήστοι εὐεργετοὶ τῆς Σχολῆς, διατάξαντες ὅπως ἡ ὑπ' αὐτῶν καταλειφθεῖσα παρουσία χρησιμοτομηθῇ διὰ τὴν προπαρασκευὴν μελλόντων χρηστευτικῶν ἡγετῶν τῆς κοινωνίας, οἵτινες διὰ τῆς ἀνωτέρας αὐτῶν θεολογικῆς μορφώσεως θὰ ἐγίνοντο φορεῖς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Πράγματι, μόνον ἡ κοινωνία, ἥτις ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐκτιμᾷ πλήρως τὴν ἀξίαν τῶν τοιούτων ἡγετῶν, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦν τὰ χρηστὰ αὐτῆς μέλη εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐξυπηρέτησιν καὶ εἰς ἀνώτερον ἰδεώδη, μόνον ἡ τοιαύτη κοινωνία δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ζῆ εἰς τὸν ἀληθινὸν πολιτισμὸν. Αὐτὴν τὴν μεγάλην εὐεργεσίαν προσέφερον οἱ ἀειμνήστοι οὗτοι ἄνδρες διὰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς εἰς τὴν κοινωνίαν μας καὶ τὴν ἀνάλογον πρὸς ταύτην εὐεργεσίαν διαδηλοῦν σήμερον τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου μνημοσύνου. Ἀξίον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι εἰς τὴν χορείαν ταύτην τῶν εὐεργετῶν δὲν ἀνήκουν μόνον ἄθροισμοὶ τῶν γραμμάτων καὶ ἀνώτεροι τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοί, ἀλλὰ καὶ ἀπλοϊκώτεροι μὲν κατὰ τὴν μόρφωσιν, ἀνώτεροι ὅμως κατὰ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἡ ἔλλειψις τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως δὲν ἀπεστέγησε τῆς ἱκανότητος τοῦ

νὰ διαγνώσουν πῶς καλύτερον καὶ ἐπωφελέστερον θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσωσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Οὕτως εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Γεωργίου Μαυροκορδάτου, Θεοδώρου Μανούση, ἄρχιμανδρίτου Κοσμᾶ Λιβεροπούλου, Μιχαὴλ Λιβιδᾶ καὶ Χρήστου Ἀνδρονύτσου, (τούτων οἱ πλεῖστοι δὲν ἦσαν οὔτε καὶ θεολόγοι ὡς ἀνήκοντες εἰς ἄλλας σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου), τῶν ἀοιδίων ἱεραρχῶν Κυρίλλου Χαιρωνίδου καὶ Παρθενίου Βασιλάκα, τῶν μακαριστῶν λογίων Κωνστ. Γεροστάθη, Θεαγένους καὶ Ἐμμάς Λιβιδᾶ καὶ Ἰωάννου Κονδυλῆ, καταλέγεται καὶ ἡ ἀειμνήστος δέσποινα ἐκ Γόρτυος Αἰκατερίνη Μιντζούνη, ἡ ὁποία ἀφήκε μεγάλην παρουσίαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σκοποῦ.

Ἀληθῶς δ' οἱ ἀειμνήστοι οὗτοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθοῦν καλύτεραν χρησιμοποίησιν τοῦ πλοῦτου των εὐεργετήσαντες καὶ εὐεργετοῦντες συνεχῶς τὴν κοινωνίαν, ἡ ὁποία, στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἱερῶν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους μας παραδόσεων, δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς ὑψίστας βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τελειότητος.

Ἄς εἶνε λοιπὸν αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίων εὐεργετῶν τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄς ἀναπαύονται ἐν εἰρήνῃ αἱ μακάριαι αὐτῶν ψυχαὶ διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν εὐεργεσίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερον καὶ ἐξακολουθοῦν προσφέροντες εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Τρίγωνον ἀντὶ Πολυγώνου.

Ἔνοι πρὸς τὴν πολιτικὴν, δὲν ἀναμειγνύμεθα εἰς τὰς ἐρημείας, τὰς ἀποθνήσκουσι διδομένας εἰς τὰ ἐλατήρια καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Γερμανοϊαπωνικοῦ ἀντιπολοζεβικοῦ συμφώνου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς κατ' αὐτὰς προσχωρήσεως καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπωνομάσθη τριγωνικόν. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει τὸ γεγονός ὅτι δύο μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἐν ἀνατολικὸν κατεῖδον, ἔστω καὶ ἀργά, τὸν κίνδυνον τοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τοῦ ἀπειλητικῶς ἐξαπλουμένου κομμουνισμοῦ καὶ ὑψωσαν ἰσχυρὸν τὸ κατ' αὐτοῦ ἀμυντικὸν τεῖχος διὰ τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ των τριγώνου. Τὸ τεῖχος τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχεν ὑψωθῇ ἐκ μέρους πάντων τῶν κρατῶν—πολυγωνικῶν—ἅμα τῇ πρώτῃ καθ' ὅλον τοῦ κόσμου ἀπειλῇ ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως προελθόντος ρωσικοῦ κομμουνιστικοῦ κράτους, ὅποτε τὸ κακὸν θὰ περιορίζετο ἐν τῇ κοίτῃ του καὶ θὰ ἠτόνει ἐξ ἰδίας ἀδυναμίας. Δυστυχῶς οὐ μόνον τοῦτο δὲν συνέβη, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ ἀφένθησαν ἀνοικταὶ εἰς τὸν κομμουνισμὸν μέχρι καὶ τῆς εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἀγούσης, θεορῖζει δὲ τῶρα ὁ κόσμος ὅτι βλέπομεν σπαρῆν ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ εἰς βραχυτέραν ἀκτῖνα. Ἐδνυχῶς καὶ ἡ Ἑλλὰς κατενόησε τὸν κίνδυνον, ἔστω καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην στιγμήν.

Ὁ Αὐγούστος Καίσαρ.

Ἐν Ρώμῃ ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς Αὐγουσταίας Ἐκθέσεως πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου ἐπὶ τῇ συμ-

πληρώσει δισχιστηρίδος ἀπὸ τῆς μοναρχίας του. Κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς Ἐκθέσεως παρέστησαν αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί, διαπρεπεῖς καλλιτέχναι, συγγραφεῖς καὶ ἀρχαιολόγοι, ἐν οἷς καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς βρετανικῆς κυβερνήσεως, τῆς βρετανικῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Πανεπιστημίου Λονδίνου καὶ τῆς βρετανικῆς σχολῆς, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν σωματείων. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐκθέσεως ὀφείλεται εἰς τὸν διευθυντὴν αὐτῆς καθηγητὴν Giglioli. Αἱ ἐξ αἰθουσῶν περιλαμβάνουσι δείγματα τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ μεγάλου ρωμαίου αυτοκράτορος εἰς ὅσας ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐμφανίζει οὐχὶ ἰσὸν τὴν πολιτικὴν ἰσχὺν ἢ τὰς πολεμικὰς κατακτήσεις, ὅσον τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ρώμης ἐφ' ὄλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, σκοπεῖ δὲ ὅλον ὅτι τὴν δημιουργίαν σαφοῦς ἀνιλήψεως τοῦ νοήματος τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας. Ἐν τινι τῶν αἰθουσῶν ἐπὶ μεγάλου κρυσταλλίνου σταυροῦ εἶνε κεχαραγμένον τὸ α' ἐδάφιον τοῦ β' κεφ. τοῦ κατὰ Λουκᾶν Ἐθαγγελίου, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αἰγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην». Ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη ρῆσις ἀποτελεῖ τὴν ἰσάτην ἀξίωσιν τοῦ Αἰγούστου ἐπὶ τῆς ἐνθυμήσεως τῶν ἐπιγιγνομένων γενεῶν. Ἡ ἐνθύμησις δ' αὕτη θὰ ἦνε πάντοτε ζωηρὰ, διότι τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» συνέπεσεν κατὰ Θεῖαν Πρόνοιαν ἀκριβῶς πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Αἰγούστου Καίσαρος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀποκαλύψεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡ ἀνθρωπότης ἀπέκτησε τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν, ὡς ψάλλει ἡ Ἐκκλησία: «Αἰγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο καὶ Σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς Ἀγνῆς, ἡ πολυθεΐα τῶν εἰδώλων κατήργηται. Τὴν σύμπασιν τῆς βασιλείας τοῦ Αἰγούστου πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου προεῖπεν ἡ ἴδη προφήτης Δαυὶδ (β' 44), δὲν εἶνε δὲ ἔξω τοῦ σχεδίου τῆς Θεῖας Προνοίας ἢ ἐν τῇ ἀχανεῖ τότε ρωμαϊκῇ αυτοκρατορίᾳ ὑπὸ τοῦ Αἰγούστου ἐγκαταστάσις ἀπολύτου τάξεως καὶ εἰρήνης, συμβολισθεῖσα διὰ τῆς κλείσεως τῶν θυρῶν τοῦ Ἰανσοῦ, ἀνοικτῶν ἡδη ἐπὶ δύο ὄλους αἰῶνας.

* Ὁ ἐγκριτος δημοσιολόγος κ. Β. Βασιλαρόλλης, σχολιάζων ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ «Ἰεροῦ Συνδέσμου» τὸς ὑπὸ τοῦ «Ρωμαίου Παρατηρητοῦ» δημοσιευθείσας δικαιολογίας τῆς συστηματικῆς ἀποχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν παγγροιστιανικῶν συνεδρίων, συμπεραίνει ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνεδρίων τούτων θὰ ἦτο ἴσως καλλίτερον, ἂν καὶ ἡ Ρώμη προσέθετε τὴν ἰδικὴν τῆς συμβολὴν. «Εἶναι πολὺ ἐπιτυχὴς—γράφει σὺν ἄλλοις ὁ κ. Βασιλαρόλλης—ὁ παραλληλισμὸς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ βράχον ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκουν σωτηρίαν οἱ ναυαγοὶ τοῦ πελάγους τῶν θλίψεων τῆς ζωῆς. Διὰ τὰ σωθῶν οἱ ναυαγοὶ—λέγει ὁ Ρωμαῖος συνάδελφος—πρέπει νὰ μὲνη ὁ βράχος σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος. Ἄν τὸν κόψουμε σὲ τρία κομμάτια ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ναυαγοὶ καὶ δώσωμε στὸν καθέναν ἀπὸ ἕνα κομμάτι, θὰ βουλιάζον τὰ κομμάτια τοῦ βράχου μαζί με τοὺς ναυαγούς. Παρόμοιος καταπονητισμὸς ἠθικὸς θὰ ἐπέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν τεμαχίζωμεν εἰς Ἐκκλησίας. Ἐκφραστικώτατα καὶ παραστατικώτατα εἶνα αὐτά. Τὰ προσυπογράφωμεν με

ὄλην μας τὴν καρδίαν. Ἀλλὰ ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι, συμμετόχους εἰς συζητήσεις ὁποῖαι αἱ τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου με προτεστάντας, μεθοδιστάς, λουθηρανιστάς, καλβινιστάς, Χουσισταίς, προσπαθοῦμε νὰ κάμωμε ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ φαντάζεται ὁ κ. Τόρρε: νὰ ἐνώσωμεν, ἂν εἶνε δυνατόν, τὰ κομμάτια, νὰ ὑψώσωμεν τοὺς πλανωμένους μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς Ἀληθείας. Ἔως τώρα, δυστυχῶς, δὲν κατορθώθη νὰ ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ ἐνότης τῆς πίστεως. Ποιὸς εἴξερα δὲν ἂν τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦτο καλλίτερον, ἂν συμμετείχεν εἰς τὴν προσπάθειαν καὶ ἡ διισταμένη ἀδελφὴ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης;» Ὑπανθυμίζω δὲ περὶ τέρω τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου περὶ τῆς παρουσίας του «ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» ἐπάγεται οὐκ ἂν δὲν «μένει ἄλλο παρὰ νὰ εὐχηθῶμεν—καὶ τὸ εὐχόμεθα με ὄλην μας τὴν ψυχὴν—νὰ μιμηθῇ καὶ ἡ διισταμένη ἀδελφὴ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ δεῖξῃ ἀπέναντι τῶν νεωτέρων Ἐκκλησιῶν τὴν συγκατάβασιν ποῦ εδείκνυνεν ἔναντι καὶ τῶν χειροτέρων ἀμαρτωλῶν καθ' ὄλην Του τὴν ἐπίγειον, ζωὴν ὁ Κύριος καὶ νὰ συναρραστῇ εἰς τὸ ὄρατον ἔργον τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ ἐπέλθῃ μίαν ἡμέραν ἡ πραγματικὴ ἐνότης τῆς πίστεως καὶ ἡ ποθητὴ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Ἀνατολή καὶ ἡ Ρώμη ζητοῦν ἀδιακόπως ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἰσως τότε νὰ μὴ ζοῦμε οἱ δύο ἀρθρογράφοι—ὁ Ρωμαῖος καὶ ὁ Ἀθηναῖος—ἀλλ' οἱ εὐχόμενοι διάδοχοί μας δὲν θὰ εὐρίσκωνται πλέον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γράφουν ἄρθρα με τίτλον: «Αἱ δύο ἐνότητες».

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνήλθεν εἰς τὰς δύο τακτικὰς συνεδρίους κατὰ τὴν λήξασαν ἐβδομάδα, ἑξατάτασα διάφορα ὑπηρεσιακὰ ζητήματα. Προτάσει δὲ τοῦ Μακ. Προέδρου ἀπεφασίσθη ὡς ἀπὸ τῆς προσεχοῦς ἐβδομάδος ἐπιληφθῆ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας ληφθησῶν ἀποφάσεων, ὡς πρῶτον δὲ ζήτηται ὠρίσθη τὸ τῆς μορφῆς τοῦ Κλήρου, διὰ τὴν εἰτήρησιν τοῦ ὁποῖου ὠρίσθη Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Συνέδρων Μαντινείας, Φιλίππων καὶ Κεφαλληνίας.

—Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐγένετο δεκτὸς τὴν παρελθούσαν Τρίτην εἰς ἀπόδασιν ὑπὸ τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Ἀναβασιλέως.

—Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος προέβρεσε τοῦ συμβουλίου τῆς ἀπαγγελματικῆς σχολῆς θηλέων Ἁγίου Σπυριδωνος Πειραιῶς, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ 130 κοράσια, ἅπαντα σπουδάζουν ραπτικῶν καὶ ἄλλας τέχνας.

—Τὴν παρελθούσαν Δευτέραν, ἑσπρὴν τῆς Μονῆς τοῦ Ναοῦ Πετρακῆ κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, ἐλειτούργησεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὠμίλησε πρὸς τὸ πολυπληθέστατον ἐκκλησιαστικόν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐπεθεώρησε τὸ ἐν τῇ Μονῇ ἀνεγερόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὸν φροντιστήριον, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμεύσῃ ὡς οἰκονομοῦσι τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας, εἰ ὁποῖοι θὰ προπαρασκευάζονται διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον.

—Τὴν παρελθούσαν Τρίτην ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐπεσκέφθη τὸ σχολεῖον τοῦ Ἀσώλου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Ἀμπελοκήπων καὶ ἐξήτησε τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως οἰκοπέδου πρὸς ἀνεγερσιν νέου σχολικοῦ κτιρίου.

—Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς δημοσυντηρητοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Θηλέων Πειραιῶς. Μετὰ τὸν ἁγιασμὸν παρεδόθη ἡ σημαία εἰς τὰς μαθητριάς ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος λαβὼν τὸν λόγον εἶπε πρὸς ταῖς ἄλλους τὰς ἐξῆς: «Συγχαίροντες ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τὸν Δῆμον Πειραιῶς, ὀφείλομεν ταῦτο χρόνον νὰ ἐκφράσωμεν θερμὰ εὐχαριστίας πρὸς τὸν κ. Ὑπουργὸν καὶ τὴν Ἐθνικὴν Κυβέρνησιν διὰ τὰς ἐθνοσωτηρικοὺς μαρτύνας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνίδος νεότητος. Διότι εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν ἔκειτο, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίωρει διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ

τὴν πατριδα Ἑλλάδα τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον, ἦτο τὸ φοβερόν παραστράτημα τῆς ἐκπαιδύσεως τῆς νεολαίας. Οἱ ἐγκληματικά ἀνατροπεῖς τῶν κοινωνικῶν καθεστῶτων εἶχον καλῶς διαγνώσει, ὅτι ἂν κατορθώσουν νὰ παρασύρουν τὴν νεολαίαν, θὰ ἐπετύγγανον κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τοὺς σκοπούς των. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν παρασύρουν ἔπρεπε νὰ τὴν ἀποξενώσουν ἀπὸ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀρετὴν. Μὲ τοιαύτην νεολαίαν ἤξιώσαν οἱ ἐχθροὶ νὰ δηλητηριάσουν ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν ὀργανισμόν καὶ διὰ τοῦτο προσεπάθησαν νὰ καταλάβουν τὰ Σχολεῖα ὡς ὀρηκτῆρια καὶ μεταρρυθμίσουν τὴν ἐκπαίδευσιν συμφῶνως πρὸς τοὺς σκοπούς των. Εὐτυχῶς ὁ διδασκαλικὸς κόσμος ἐκτό: ἐξαιρέσεων τινῶν, ἀντίστη εἰς τὰς ἐκ τούτου ἐκείνας ἀνατροπικὰς ἐνεργείας τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐρχεται δὲ σήμερον ὁ ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως νὰ στρέψῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ὄντως ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ δύναμιν πνευματικὴν πρὸς μόρφωσιν τῆς νεολαίας, τοιαύτην, ὅσπερ ν' ἀποβῇ αὐτὸν πρωτοπόρος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εὐλόγως λοιπὸν εἶναι ἡ χαρὰ ὅλων οἰκτινῶν εὐρισκόμεθα εἰς τὰ ἐγκαινία τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Πειραιῶς κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν καμπὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδύσεως. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δέ, ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ διδάσκουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, θὰ ἔχουν πάντοτε βαθύτατον τὴν συναίσθησιν τῆς μεγάλης τῶν ἀποστολῆς, ὡς μυσταγωγῶν τῆς Ἐθνικῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἢ ὅποια ὡς κοινὸν δὲν ἔχει ἀπλῶς τὴν μεταδόσιν γνώσεως, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὴν μόρφωσιν χαρακτήρων. Αἱ μέλλουσαι νὰ ἐξέρχονται εἰς τὴν Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας πρὸς μεταλαμπάδουσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς μεγάλας μάζας τῶν ἑλληνοπαίδων πρὸς τὴν ἀποκτῶσιν ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ὡς πρῶτον ἐφόδιον εἰς τὸ διδασκαλικὸν τῶν στάδιον τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν ὑψηλὴν καὶ μεγάλην ἀποστολὴν των ὡς ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν. Ὡς ἐμπνέονται ἀπὸ θρησκευτικὴν πίστιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατριδα καὶ ἅς ἐμβάλλουν εὐγενῆ, μεγάλην καὶ ὑψηλὰ αἰσθημάτων εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παιδιῶν. Ὁ Θεὸς ἔς εὐλόγη διδάσκοντας καὶ διδασκόμενους ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἔς εὐδοκίᾳ ν' ἀποδώσῃ τὸ ἔξοχα τοῦτο τοῦ Δήμου Πειραιῶς, τοὺς προσδοκωμένους καρπούς».

— Τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ ναφ τῆς Καπνικαρέας ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου ἐτέλεσε μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς; τελεταχοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Πολυκάριου. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μνημοσύνου τὴν πρὸς τοὺς μακαριστοὺς εὐεργέτας εὐγνωμοσύνην τῆς Σχολῆς ἐξέφρασε κατ' ἐντολήν αὐτῆς; ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ πανεπιστημιακοῦ ναοῦ Καθηγητῆς κ. Ἄμ. Ἀλιβιζάτος διὰ προσφωνήματος δημοσιευμένου ἐν ἄλλῃ σελίδι τοῦ παρόντος φύλλου.

— Διὰ Β. Δ. (Ἐφ. Κυβ. 23 Ὀκτ. ἀρθ. 174) ἀνετέθηθησαν εἰς τὸν Καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γρηγόριον Παπαμιχαὴλ τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ριζαρίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς.

— Κατὰ τὰς «Ἐκκλ.σ. Εἰδήσεις» Τριπόλεως ἀπεφασίσθη ὅπως κατὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος λειτουργήσῃ ἐν Τριπόλει προπαρασκευαστικὴ Ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ διὰ τοὺς ἐκλελεγμένους εἰς τὰς ἐνορίας ὑποψηφίους ἱερεῖς. Ἡρξάτο δὲ καὶ ἡ λειτουργία τῶν Κατηχητικῶν σχολειῶν συνεκείᾳ ἐγκυκλίου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Γερμανοῦ. Ἐν Τριπόλει λειτουργοῦν ἤδη 6 κατώτερα καὶ δύο ἀνώτερα τοιαῦτα σχολεῖα.—Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναφ τοῦ ἁγ. Βασιλείου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τοῦ ἁγ. Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοῦ ἐτελέσθη ἡ φερόνυμος λειτουργία ἐν μέσφ πυκνοτάτου ἐκκλησιασματος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Τὰ ἐν Μόσχᾳ, Ἀλένινοσᾳ, Κιέβῳ καὶ Χαροβῳ μῆματα τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἀθῶν ἐξήτησαν τὴν τροποποίησιν τοῦ ἀρθροῦ 124 τοῦ Συντάγματος τοῦ Στάλιν τοῦ ἐγγυώμενου τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἐπὶ τῷ λόγφ ὅτι «τὰ θρησκευτικὰ στοιχεῖα μετέβαλον τὸ ἄρθρον τοῦτο εἰς ἀντι-σοβιετικὸν ὄργανον». Ἡ Κεντρικὴ Ἐπι-

τροπὴ τοῦ συνδέσμου προσέθηκεν εἰς τὴν αἴτησιν ὅτι ἡ κυβερνήσις ὀφείλει νὰ δηλώσῃ ἑαυτὴν διὰ νόμου ὡς «φρουρὸν τῆς ἀθείας καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ ἀθείαι ὀργανώσεις δέον νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν εἰδικὴν προστασίαν τοῦ κράτους, τῶν ἡγετῶν τῆς ἀθείης κινήσεως λογίζομένων ὡς ἐπισήμων πρακτόρων - ὑπαλλήλων τοῦ κράτους».

— Ὁ Πρόεδρος τοῦ ἰσπανικοῦ συνδέσμου τῶν ἀθῶν διὰ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ σύνδεσμον ἀνηγγεῖλε τὴν ἀπόφασιν τῆς δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως περὶ συνεχίσεως τῆς ἀντιθρησκευτικῆς ἐστρατείας μετὰ τῆς βαβαιώσεως ὅτι 600 000 νέων μελῶν ἐνεγράφησαν εἰς τὴν δύναμιν του καὶ ὅτι πάντα τὰ ἐν Βαλένθια σχολεῖα ἤδη ἐδέχθησαν τὸν ἀθείκον σύλλαβον.

— Ἐν Τόρξῳ πρὸ τινος συναλήφθη ὁ Ἐπίσκοπος Σιλβεστρου κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντισοβιετικῷ κηρύγματι, μετ' αὐτοῦ δὲ συναλήφθησαν καὶ τινες ἱερεῖς καὶ δύο γυναῖκες κηρύττουσαι τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ἐγνώσθη ὅτι αἱ κηρύττουσαι τὸ Εὐαγγέλιον γυναῖκες ἐτέλουν ὑπο τὴν ἡγετικὴν καθοδήγησιν τῆς ἀναγείρας ὑπαλλήλου τῶν Σοβιετῶν γυναικῶν - μηχανικοῦ Ρυκούσινας.

— Κατ' εἰδήσεις ἐκ Τόκιο ἡ ζωὴ τῶν ἐν Τόκιο ῥώσων μεταναστῶν ἔχει καλῶς χάρις εἰς τὴν περὶ αὐτῶν πρόνοιαν τῆς ἐν Ἰαπωνίᾳ ρωσικῆς ἀποστολῆς; ἡ προύσταται ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σέργιος. Ἐν τῇ ἰαπωνικῇ πρωτεύουσῃ ὑπάρχουσι δισχίλιοι ὀρθόδοξοι ἱερωτοί, ἡ δὲ θεία λειτουργία ἐν τῷ ναφ τῆς ρωσικῆς ἀποστολῆς τελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἰαπωνιστῶν.

— Ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἀναφέρει ὅτι ἐν Μόσχᾳ, Μίνσκ, Κιέβῳ καὶ Ὀδησσῳ παρατηρεῖται ἀπὸ τινος ἰδιάζουσα ἐντασις τῆς δράσεως τῶν ἀθῶν, ἐν τῇ νοτίῳ δὲ Ρωσίᾳ πολλὴ δραστηριότης ἐπιδεικνύεται κατὰ τῶν ἐβραϊκῶν ἐορτῶν, ὑπὲρ τῆς ἐκ τῶν ὁποίων ἀποχῆς γίνεται μεγάλη προπαγάνδα; ἄθροι εἰσεβάσαντες εἰς τὰς συναγωγὰς ἀνέκοψαν τὰς ἱεροτελεστίας, κατὰ τὴν σύγχυσιν δ' ἐτραυματίστησαν πολλοί.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΣ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐν τῇ πόλει τῆς Φιλλανδίας Σερντομπὸλ ἐκ πρωτοβουλίας τῶν ἱεραρχῶν τῆς ἐν Φιλλανδίᾳ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνήλθον εἰς διάσκεψιν οἱ προκαθήμενοι τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Λατβίας, Λιθουανίας, Ἑσθονίας καὶ Φιλλανδίας Γερμανός Καραλίος καὶ πάσης Φιλλανδίας, Ἀλέξανδρος Ταλλήνης (Ρέβελ) καὶ πάσης Ἑσθονίας, Αὐγουστίνος Μητροπολίτης Ρήγας καὶ πάσης Λιθουανίας, Νικόλαος Ἀρχιεπίσκοπος Πετσέρσκης (Ἑσθ.), Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος Βύμπορη (Φιλλ.) καὶ Ἰάκωβος Ἐπίσκοπος Ἐλγάρσκη (Λατβίας). Κατὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Πρωθυεράρχου τῆς ἐν Φιλλανδίᾳ ἐκκλησίας ἡ σύσκεψις ἀπέβλεψεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐσωτερικῶν δασμῶν μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρος κατὰ τὴν Βαλτικὴν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐνίσχυσιν καὶ ὁμοφροσύνην τῶν Πρωθυεραρχῶν των διὰ τὴν βαθυτέραν τῶν ἀναγκῶν των ἀντίληψιν. Ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ σύσκεψις ἐπαναληφθῇ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐν Ἑσθονίᾳ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΣΘΟΝΙΑΣ

Πρὸ τινος ἐν Νάρβη ἐγένετο ἡ εἰς Ἐπίσκοπον χειροτονία τοῦ Ἀρχιμ. Παύλου (πρώην πρωθυερέως Δημητρεῶσκη). Τὴν χειροτονίαν ἐτέλεσαν οἱ πρωθυεράρχαι τῶν ἐν ταῖς βαλτικαῖς χώραις ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Μητροπολίτης Ἀλέξανδρος πάσης Ἑσθονίας, ὁ Μητροπολίτης Ρήγας καὶ πάσης Λατβίας Αὐγουστίνος καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καραλίος καὶ πάσης Φιλλανδίας Γερμανός, ἐπιτήδεας ἀφικόμενοι εἰς Νάρβην. Τῆς ἱερωγίας μετέσχε πολυάριθμοι κληρῶς, μεταξὺ δὲ τοῦ μεγάλου κλήτους τοῦ ἐκκλησιασματος ὑπῆρχον καὶ πλείστοι ἑτεροδόξοι καὶ ἱκανοὶ λουθηρανῶν ἰάστορες. Ἡ λειτουργία ἐτελέσθη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν οὐρανικήν γλῶσσαν, ἐμφανήσεις δὲ τινες ἐγένοντο εἰς τὴν ἐσθονικὴν καὶ φιννικὴν. Ὁ νέος Ἐπίσκοπος φέρει τὸν τίτλον Νάρβης καὶ Ἰζαπόρσκης.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἀπαλύθη νέα παπικὴ ἐγκύκλιος κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ «ἐθνισμοῦ», ἐν ἣ μεταξὺ ἄλλων λέγεται ὅτι «οἱ ἀπαι-

λοῦντες ἡμᾶς σήμερον κίνδυνοι δὲν εἶνα κατώτεροι τῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἀντιμετωπισθέντων. Ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ παρατηρεῖται ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ κρίσις, ἀπότοκος τῆς λήθης τοῦ Θεοῦ. Βαθεῖαι διαιρέσεις ταραττοῦν τὰς κοινωνικὰς τάξεις· τὸ μὲν ὁ ἐπαναστατικὸς κομμουνισμὸς ἀρνεῖται τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἀθεΐα ἐξώρμησε κατὰ τοῦ κόσμου καὶ ἀκλεῖει καταστροφὴν ὁλοκλήρου τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ τόσον μέγα κακὸν δὲν πρέπει, ἐν τούτοις, νὰ ἐξασθάνιζῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν καλῶν χριστιανῶν».

—Οἱ ἐπίσκοποι τῆς καθολικῆς Ἰσπανίας ἀπέλυσαν πρὸς πάντας τοὺς ἀνά τὸν κόσμον καθολικοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολὴν περὶ τοῦ ζητηματός τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὰ ἐν Ἰσπανίᾳ διαδραματιζόμενα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἐκθέτοντες ἐν ἀρχῇ τὸν λόγον τῆς ἐπιστολῆς, ἐκφράζουσι τὴν θλίψιν τῶν διὰ τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐσφαλμένην περὶ τῶν ἰσπανικῶν πραγματειῶν ἀντίληψιν, πόρρω ἀπέχουσαν τῆς ἀληθείας καὶ βλαπτικὴν διὰ τὴν ἰεράν ὑπόθεσιν. Ἐκθέτοντες ἄλλως τὰ πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου γεγονότα, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον βεβαίου ὅτι αἱ κατ' αὐτῆς ἀδικαίαι ἠγάγκασαν τὸ ἐπισκοπικὸν σῶμα νὰ ἀρῇ τὴν πρὸς τὴν συνταγματικὴν νόμον κυβέρνησιν συμπάθειάν του καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὸν πόλεμον ὡς τὸ τελευταῖον ἠρωϊκὸν φάρμακον, ἐφ' ὅσον ἡ ἐτέρα τῶν ἐμπολέμων μερίδων ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρη ἐκμηδένισιν τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας θησαυρισθέντων ἐν τῇ χώρῳ πνευματικῶν ἀξιών. Προβαίνοντες εἰτα εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως καὶ τὴν ἀνάληψιν τῶν μεθόδων τῆς ἀποκαλύπτουσι τὸν θηριώδη, ἀντιχριστιανικὸν καὶ ἀνθεθνικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ προσθέτουσι ὅτι «οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τόσον μικρὸν χρόνον ἐξεδηλώθη τόση ἀμείλικτος ἐκρηγξίς μίσους κατὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ θρησκείας». Τὸ μίσος τοῦτο ἐξέλιχθη εἰς τοιοῦτον παροξυσμὸν, ὥστε νὰ κινή εἰς πρωτοφανεῖς βεβηλώσεις καὶ ἱεροσυλίας.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

*Ἐκθεσις πεπραγμένων Ταμείου Ἀνταλλαξίμων κοινωνικῶν καὶ κοινωνικῶν περιουσιῶν 1929—1937. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Τάσσου Βακαλοπούλου 1937.

Γενικὴ ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1936, ἐκδ. ὑπὸ τοῦ Βιβλιοπωλείου Εὐδαίχου Γ. Βαγιονάκη ἀριθ. 1—4.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΙΕΡΕΩΝ

*Αριθ. 6332 *Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν.*
Προκειμένου νὰ ἀνακηρύξωμαι ὑποψηφίους πρὸς πληροσιν τῶν κενῶν ὀργανικῶν θέσεων ἐνὸς ἡμερηίου τῶν ἱ. ναῶν Ἁγίας Μαρκέλλης (Βυτανικοῦ), Ἁγίας Παρασκευῆς (Νέας Καλλιπόλεως (Πειραιῶς) καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς (Χατζηκυριακείου—Πειραιῶς), καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι μίαν τῶν ἐν λόγῳ ἡμερησιακῶν θέσεων, ὅπως μέχρι τῆς 4ης Δεκεμβρίου ἐ. ἐ. ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα πιστοποιητικὰ αὐτῶν διὰ τὰ παρατέρω. Ἐν Ἀθήναις τῇ 12ῃ Νοεμβρίου 1937
† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος

I. Μητρόπολις Φλωρίνης

*Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1932 Διατάγματος «περὶ ὀρισμοῦ τῶν παρ' ἐκάστῳ Γραφεῖο τῶν κατὰ τὸν νόμον §187 Ἱ. Μητροπόλεων ὀργανικῶν θέσεων» προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ἀνωτέρω Διατάγματος νόμιμα προσόντα, ἢ ἄλλης ὁμοταγοῦς Ὁρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς, ὅπως μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1937 τὸ βραδύτερον, ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νόμιμα ἐγγράφα ὑποψηφιότητος αὐτῶν διὰ τὴν κενὴν θέσιν γραμματέως τοῦ Μητροπ. Γραφείου τῆς ἱ. ἡμῶν Μητροπόλεως Φλωρίνης. Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1937. † Ὁ Φλωρινῆς Βασίλειος.

I. Μητρόπολις Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας.

Καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλλωσι τῇ κατ' ἡμᾶς ἱερῷ Μητροπόλει τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 83 τοῦ κωδικοποιηθέντος νόμου 5439 «περὶ ἐνορ. ναῶν, ἡμερησίων κ. λ. κ.» ὀριζόμενα πιστοποιητικὰ προκειμένου νὰ προσβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων ἱερέων τῆς χειρουργείας ἐνορίας Μαμάκου—Ριζῆς. Ἐν Ναυπάκτῳ τῇ 15 Σ)βρίου 1937. Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Γερμανός.

I. Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Χειρουργείας τῆς ἡμερησιακῆς θέσεως τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ δικαιολογητικὰ τῶν. Ἐλάχιστον ὄριον προσόντων εἶναι ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς β' τάξεως τοῦ ἑξατάξιου γυμνασίου. Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 10 Νοεμβρίου 1937. † Ὁ Νικοπόλεως—Πρεβέζης Ἀνδρέας.

I. Μητρόπολις Μεσσηνίας

*Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ 5439 νόμου «περὶ ναῶν καὶ ἡμερησίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὄψις ἄνω νόμου ὀριζόμενα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν θέσιν τακτικοῦ ἡμερησίου τοῦ ἐν Ἀδριανῇ ἱεροῦ ναοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὅπως ἐντὸς εἴκοσι ἡμερῶν ἀπὸ σήμερον ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ προκειμένου νὰ ἀνακηρύξωμαι αὐτοὺς ὡς ὑποψηφίους. Καλάμαι 8-11-37 † Ὁ Μεσσηνίας Πολύκαρπος.

I. Μητρόπολις Κίτρους

Καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ὑποβάλωσιν εἰς τὴν ἰεράν Μητρόπολιν τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 82 καὶ 83 τοῦ νόμου 5439 περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἡμερησίων ὀριζόμενα πιστοποιητικὰ προκειμένου νὰ προσβῶμεν εἰς τὴν ἀνάδειξιν ὑποψηφίων ἱερέων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν χειρουργείων ἐνοριῶν 1) ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ Ἁγίας Ἀναλήψεως καὶ 2) ἱεροῦ ναοῦ Προφήτου Ἡλίου Ρωακίων. Ἐν Κατερίνῃ τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1937. † Ὁ Κίτρους Κωνσταντῖνος.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Φέρεται εἰς γνώσιν τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν Συνδρομητῶν τῆς «Θεολογίας» ὅτι ὁ Πασχάλης Μιχαηλίδης δὲν δικαιούται νὰ εἰσπράττῃ συνδρομὰς αὐτῆς, διότι ἀπὸ διειτίας ἔπαυσε ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς «Θεολογίας».

(*Ἐκ τῆς Διαχειρίσεως τῆς «Θεολογίας»)

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ	
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	
Διὰ τοὺς ἱερούς ναοὺς καὶ τὰς ἱεράς μονὰς Δοχ. 100	
Διὰ τοὺς λαϊκοὺς	» 60
Διὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ ἱεροσπουδαστὰς	» 30
ΠΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	σελλίν. 10 δολλάρ. 3

"ΕΚΚΛΗΣΙΑ,"

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διευθύνουσα Ἐπιτροπεία :

† Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† Ὁ Ἐδέσεως ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ
† Ὁ Ἐάνθης ΙΩΑΚΕΙΜ

Υπαθύνηος, Π. Σ. Μανωλέσης

Τύποις «Φαίνικας» ὁδὸς Λεωνάτου 4, Τηλ. 54 229